

Konsten att objektifiera en civilisation

En studie av antikutställningar

Lisa Lind & Julia Mason

Examensarbete (30 högskolepoäng) i museologi för masterexamen inom ABM-
masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Pernilla Rasmussen

År: 2012

© Lisa Lind & Julia Mason

The Art of Objectifying a Civilization

A study on Classical World Exhibitions

Abstract

We have reacted to the lack of museological studies about exhibitions of the Classical world, especially considering how the relationship between ancient Greek and Roman culture and the traditional Western ‘fine arts’ might have affected curators’ and visitors’ experiences and expectations of them. The aim of this study is therefore to investigate and analyse which values and narratives the producers behind exhibitions of the Classical world have pursued, and which target audience they aim to address. In addition we would like to ascertain if this is in accordance with the experiences, expectations and interpretation of their visitors, and compare this with our own analysis of the exhibitions.

This study consists of a trisected analysis of two exhibitions in different museums, interviews with the exhibition personnel and their visitors. The museums are the National Museum of Denmark, in Copenhagen, and Medelhavsmuseet, in Stockholm. During the course of our study we discovered that even if the curators had ambitions to pursue the human- and the historical perspectives as their central focus the resulting exhibitions are exceedingly focused on the material aspect of ancient cultures. The result is that the dominant focus on ancient artefacts sometimes risks overshadowing the human perspective, and that the immaterial aspects of the cultures risk being overlooked by the exhibitions and, by extension, visitors. However we also discovered that visitors and curators share a distinct interest in the human aspect and daily life of people in the Classical world.

Master’s thesis

Keywords: Exhibition, Classical World, Ancient Greece, Ancient Rome, Antiquity, Classical Archaeology, Museology, Exhibition Studies, Cultural History Museum, Pierre Bourdieu, Material Culture, Art History, The Fine Arts, Cultural History, Museum Studies

Tack till

Vi vill tacka alla som har hjälpt oss att färdigställa detta arbete. Först och främst alla ni som ställde upp på att bli intervjuade av oss: överintendent Bodil Bundgaard-Rasmussen vid Nationalmuseum Köpenhamn, intendent Kristian Göransson och pedagog Fredrik Helander vid Medelhavsmuseet, Stockholm, samt alla besökare som deltog i studien. Vidare vill vi tacka vår handledare Pernilla Rasmussen för all hjälp och support. Vi vill också tacka Steve Mason för teknisk support och språklig hjälp.

Innehållsförteckning

Tack till	c
Innehållsförteckning	d
Inledning, bakgrund och inringning av problemet	1
<i>Inledning</i>	1
<i>Problem</i>	1
Syfte och frågeställningar	4
<i>Historisk bakgrund</i>	4
Bilderna av antiken idag	6
Tidigare forskning	8
Antikens historia som akademisk disciplin	8
Den nya museologin	9
Teori	12
<i>Vetenskapsteori och utgångspunkt</i>	12
<i>Pierre Bourdieu</i>	12
Kapital	12
Legitimering av kultur	12
Klassperspektiv	13
Museerna	14
<i>Kritik mot Bourdieu</i>	14
Metod	15
<i>Materialinsamling</i>	15
<i>Intervjuer och intervjufrågor</i>	16
Problematisering	17
<i>Analysfrågor till observation av utställningar</i>	17
<i>Källkritik</i>	18
Undersökning	19
<i>Disposition</i>	19
<i>Delstudie 1. Observationer och analys av utställningarna</i>	19
Fallstudie Medelhavsmuseet	19
Fallstudie Antiksamlingen	27
Analys	31
<i>Delstudie 2. Intervjuer med museipersoner</i>	35
Intervju med Bodil Bundgaard-Rasmussen, överintendent för Antiksamlingen med ansvar för antiksamlingarna	35
Intervju med Kristian Göransson, intendent på Medelhavsmuseet	37
Intervju med Fredrik Helander, pedagog vid Medelhavsmuseet	40
Analys	40
<i>Delstudie 3. Intervjuer med besökare</i>	41

Fallstudie Medelhavsmuseet	41
Fallstudie <i>Antiksamlingen</i>	48
Analys	53
Diskussion	57
Vardagen efterfrågas	57
Besökare	58
Materiellt fokus i utställningar och hos publik	59
Källförteckning	63
Appendix	I

Inledning, bakgrund och inringning av problemet

Inledning

Vi har valt att göra en studie av antikutställningar där vi undersöker dels tankarna bakom utställningen, dels besökarnas reaktioner och tolkningar samt gör en analys av utställningarnas narrativ. Detta är en tvärvetenskaplig studie mellan disciplinerna museologi och antikens kultur- och samhällsliv, vilket vi är särskilt lämpade att göra, då vi båda sedan tidigare har kandidatexamina i det sistnämnda ämnet. Det har tidigare inte gjorts några studier om antikutställningar inom museologin, vilket vi tycker är problematiskt och rentav besynnerligt. Vi har uppmärksammat att medan antikämnet som vetenskaplig disciplin har uppdaterats med nya fokus och rön så återspeglas detta sällan i antikutställningar på museum. Även ur ett museologiperspektiv har vi upplevt att dessa ofta ger en utdaterad känsla, och har mer gemensamt med det modernistiska museet än den nya museologin (Hooper-Greenhill, 2000: 125-8, 135-8). Därför har vi valt att studera dessa utställningar ur ett museologiskt perspektiv för att se vad vårt intryck av dessa har för grund. Benämningen ”antiken” syftar i detta fall främst på antikens Grekland och Rom, även om begreppet normalt även används om andra områden, t.ex. Egypten och Mellanöstern. Här har vi dock valt att fokusera på dessa områden, då de figurerar mest prominent i utställningar, vilket i sig skulle kunna vara intressant för en annan studie. Tidsmässigt definierar man traditionellt antiken som mellan ca 3000 f. Kr – 500 e. Kr, även om fokus på utställningar brukar ligga runt första årtusendet f. Kr till femte århundradet e. Kr.

Problem

Vi upplever att den historiska period som brukar benämnas antiken ofta numera uppfattas som något oviktigt, svåråtkomligt och trivialt av allmänheten, vilket t. ex. speglades i planerna på att ta bort antiken ur historieundervisningen i skolan (Sveriges Radio, 2010), även om detta inte gick igenom.¹ Vi tror att de flesta museers sätt att framställa antiken i utställningar bidrar till detta, då kulturhistoriska föremål från denna period ställs ut som om de vore konstföremål, och ofta är distanserade från sina funktioner, kontext och användare i dåtiden. Antik skulptur och keramik ställs ut

---

¹ Denna inställning är dock motsägelsefull då man ser på antikens popularitet i populärkulturen, med filmer, tv-serier och dataspel. Aktuella exempel är serien *Spartacus*, samt filmerna *Wrath of the Titans* och *Immortals*.

med fokus på konststilarna på utsmyckningen istället för vilka funktioner de hade i samhället, vilket distanserar besökaren från dåtidens människor. Som Hooper-Greenhill, professor emerita i *Museum Studies*, skriver kommer allting som placeras i det konsthistoriska facket enbart bli bedömt i estetiska och stilistiska termer. Perspektivet blir omedelbart mer formellt, opersonligt och relaterat till specialistkunskap och föremålen relateras enbart till andra konsthistoriska objekt (Hooper-Greenhill, 2000: 76). Detta skiljer sig starkt från hur kulturhistoriska föremål från andra perioder och kulturer i vanliga fall behandlas och ställs ut på museer, jfr med t ex hur en utställning om industrialismen eller medeltiden brukar se ut.² Vi upplever att det kan vara ett problem då objekt presenteras utan sin kulturhistoriska kontext, eftersom besökarna då missar kopplingen till människorna i det förflutna, vilka har tillverkat och använt föremålen. Eftersom föremålen främst presenteras rent stilhistoriskt avskiljs de moderna besökarna från denna potentiella mänskliga relation till det förflutna. Då antikutställningar förmodas vara kulturhistoriska, genom att behandla en historisk period och människorna däri, blir det därför problematiskt då utställningarna försummar en möjlighet att väcka intresse hos besökare som är ute efter den kulturhistoriska upplevelsen. Båda museerna som vi har valt att undersöka i vår studie har utställningar om antiken som marknadsförs som kulturhistoriska, och inte konsthistoriska.

En problematik i frågan är vad som i själva verket definieras som konst- respektive kulturhistoria. Vi anser att ett och samma föremål kan vara både en konst- och en kulturhistorisk artefakt, och att det beror på hur den presenteras samt i vilken kontext. Ifall en dekorerad kruka ställs ut med fokus på dess form, motiv och allmänna estetik och sätts i kontext med andra krukor och deras formgivning blir det automatiskt ett konsthistoriskt perspektiv, medan att sätta den i en samhällelig kontext med fokus på funktion, användare och vad den kan förtälja om samhället gör perspektivet kulturhistoriskt. Vi anser att problemet med många antikhistoriska utställningar är att medan de utger sig för att vara kulturhistoriska har de valt att presentera objekten med ett konsthistoriskt perspektiv snarare än ett kulturhistoriskt.

Även om studier av museibesökare har gjorts flitigt ända sedan Bourdieus *L'amour d'art: les musées d'art européens et leur public* (först utgiven 1966) har vi inte hittat någon studie eller litteratur som tar upp specifikt antikutställningar, trots deras utmärkande position som både traditionell konst³ och kulturhistoria. Dessa problem har inte diskuterats i någon större omfattning inom vare sig museologi, antikhistoria eller andra ämnen. Detta kan delvis bero på att antiken just ses som enbart relevant för specialintresserade och personer med högt kulturellt kapital, och då utställningarna verkar rikta sig till just dessa grupper blir detta en ond självuppfyllande cirkel. Kritisk museologisk forskning och post-kolonialism har ofta haft som utgångspunkt att s.k. naturfolks artefakter automatiskt blir kulturhistoriska objekt på museer, och aldrig ses som konst, och har ofta ställt det i kontrast mot hur man ser på den västerländska s.k. högkulturen, med antika skulpturer i spetsen

---

² Ett tydligt exempel på den rådande världsbilden är att ämnet i databaser och liknande kallas "Classical Roman Art" eller "Classical Greek Art", även om det gäller dåtidens bruksföremål.

³ D v s *Fine arts*. Det svenska begreppet är traditionellt "De sköna konsterna", men vi uppfattar detta som förlegat och vill helst undvika att använda det. Vi kommer därför att använda uttrycket "traditionell konst".

(Pearce, 1993: 100, 234). Däremot studerar och definierar ingen det som detta kontrasteras mot, dvs. antikt material, utan nöjer sig med att låta det vara en oproblematiserad antites till "naturfolk" på museum. Vår utgångspunkt skiljer sig i att vi sätter det antika i fokus, och utreder hur dess konceptuella position på museer påverkar synen på antiken som period.

Syfte och frågeställningar

Vårt syfte med studien är att undersöka vilka värderingar och narrativ de som har gjort antikutställningar har arbetat efter, samt vilka målgrupper de anser sig rikta sig till. Samtidigt vill vi ta reda på om detta stämmer överens med besökarnas upplevelse och tolkning av utställningarna, och jämföra det med vår analys av dessa, baserad på våra kunskaper i museologi och antiken som disciplin. Vi vill alltså undersöka detta fenomen på tre nivåer för att kunna få en genomgripande bild av situationen.

Vår hypotes är att antikutställningar förmedlar en forskningsmässigt eftersläpande syn på antiken och pedagogik, och där föremålen framställs som konsthistoria snarare än kulturhistoria. Bristen på historiedidaktik riskerar att alienera den stora allmänheten och främst rikta sig till personer med förkunskap och specialintresse för antiken.

Vilka narrativ förmedlar utställningen till besökarna?

- Hur framställs kulturhistoriska artefakter i de antikutställningar som vi har valt att studera?
- Hur framställs människan i dessa utställningar?

Vilka krav ställer dessa utställningar på besökarna?

Hur uppfattas och tolkas dessa utställningar av besökare och producenter?

- Hur uppfattar besökarna utställningen, med syfte på tillgänglighet, intresse och lärande?
- Hur uppfattar producenterna själva utställningen, med syfte på tillgänglighet, intresse och lärande?
- Vilken målgrupp upplever producenterna att de riktar sig till?

Historisk bakgrund

Traditionellt hade antikutställningar under flera århundraden statyer i vit marmor som fokus, vilka tjänstgjorde som en symbol för den klassiska skönheten. I ruinerna av kejsar Neros hus hittades 1506 en marmorskulptur som är känd som *Laokoongruppen*. Då man grävde fram en vit skulptur med alla ursprungliga färgrester borta blev den ett förhärskande ideal för skulptörer som Michelangelo (1475-1564) och Gianlorenzo Bernini (1598-1680) men även för senare nyklassiska skulptörer som Antonio Canova (1757-1822). I skrift kom denna tradition att befästas ytterligare i och med att J. J. Winkelmanns *Geschichte der Kunst des Altertums* gavs ut 1764, vars teori om den grekiska konststilen som en evolution med uppgång,

blomstring och fall blev normgivande ända fram till 1800-talets slut. Winkelmann talade om den klassiska konsten som ”*Edle Einfalt, stille Größe*”⁴ och klassicismens verk kom att bli liktydiga med den ideala skönheten (Santillo-Fritzell, 2010: 32).

De konstakademier som hade bildats sedan renässansen befäste senare Winkelmanns teorier om konstutveckling. I Sverige grundades Den Kungliga Akademin för de Fria Konsterna av kung Gustav III för att fånga upp denna strömning. Den vita marmorn som symbol för den rena, ädla (ofärgade) formen kom att bli det nya Europas och den nya världens byggstenar. Det klassiska idealet blev Idealet med stort I, alla konstners förebild, som ansågs överglänsa andra kulturernas konst med sin utsökta suveränitet (Santillo-Fritzell, 2010: 32-6).

Bann, professor emeritus i konsthistoria, skriver i sin artikel ’Views of the past’ att även om det fanns exempelvis antika skulptursamlingar och kuriosakabinetter före 1800-talet så saknade samlarna innan den perioden historiesyn. Dessa samlingar var inte sammanställda av historiska kriterier eller för att ge en bild av det förflutna, utan av estetiska skäl. Han uttrycker det som att de antika skulpturernas historiska värde i gallerierna blev bortsuddade och att de enbart skulle fungera som idealiska arketyper, och därför också blev hårt restaurerade för att vara vackra (Bann, 1988: 51-52).

Ända fram till andra hälften av 1800-talet var klassisk arkeologi liktydigt med antikens konsthistoria vilket medförde att de flesta arkeologiska utgrävningarna i Medelhavsområdet var rena rovgrävningar efter konstföremål till samlingar och museer: Statyer från romerska villor, väggmålningar från städerna runt Vesuvius, grekiska vaser från de outtömliga etruskiska gravkamrarna i Etrurien. Efterhand kom dock kontext och kulturhistoria att efterfrågas i samband med föremålen, vilket ledde till annat förfarande i fråga om insamling och utgrävning (Østby, 2007: 189). Under slutet av 1800-talet gjorde upptäckten av de minoiska och de mykenska högkulturerna från grekisk bronsålder att den klassiska arkeologin utvecklades med verktyg som stratigrafi.⁵ Dessa perioder omfattades inte av historiska källor och man blev tvungen att se till den förhistoriska arkeologin för att kunna få någon kulturbakgrund som inkluderade samhällsförhållande, religion eller historisk utveckling (Østby, 2007: 189).

Även om intresset för antiken redan tidigare varit stort fick perioden en helt ny laddning och betydelseförskjutning under den franska revolutionsperioden. Vid revolutionen behövdes nya symboler till ideologierna som växt fram, och antiken blev plötsligt en förebild för den fria medborgaren. Jakobinerna ansåg mer än tidigare regim att folket behövde fostras, både vetenskapligt och estetiskt. Klassiska statyer och byggnadsverk skulle representera demokrati, frihet och civila dygder. Antiken sågs som ett utopiskt ideal som inte befläckats av feodalismen och kyrkans förtryck. Konst började användas som propaganda, och antika motiv började figurera som allegorier som skulle vara inspiration till samhällsförändring (Prior, 2002: 42-3; Sörlin, 2004: 645).

---

⁴ ”*Ädel enkelhet, stilla storhet*” övers J. Mason

⁵ Stratigrafi är en dateringsmetod som används både inom geologi och arkeologi, där man studerar marklager i relation till varandra.

Winkelmanns system, med uppgång, blomstring och fall, för konsthistoria överensstämde med den positivistiska utvecklingsfixerade vetenskapsfilosofin som var dominerande vid förra sekelskiftet. I Europa började man anse att kulturer befann sig på olika platser på en evolutionsstege. Antiken och dess konst hamnade högst upp, och sattes i motsatsställning mot föremål från s.k. ”primitiva” kulturer. Antika föremål blev på så sätt använda som evidens för européernas evolutionära överlägsenhet, då dessa proklamerades som direkta arvingar till de antika samhällena. Den arkaiska konsten från 5- och 600-talen f Kr passade in i Winkelmanns typologiska indelning. Men beträffande den hellenistiska perioden använde man begrepp som "förfall" eftersom den bröt från mönstret i utvecklingen med, vad de ansåg, sin oklarhet och oöverskådlighet. Den romerska konsten sågs som ett ytterligare förfall från konstens gyllene era, dvs. klassicismen (Østby, 2007: 189-90; Potts, 1994: 11-3).

Under 1800-talet sågs antik formgivning som en universellt erkänd civiliserad stil som speglade mäktiga värden om lärande och inspiration. Kulturinstitutionerna som byggdes under perioden var inspirerade av grekisk arkitektur, och skulle likna imponerande antika tempelfasader. Detta skulle få medborgarna att känna vördnad och stolthet inför att vara en del av staten. Den antika arkitekturen användes för att göra statliga byggnader distingerade och ge en förnimmelse om idealiserade antika värden (Prior, 2002: 49). Samlingar av antika skulpturer, eller avgjutningar av dessa, var statusföremål, och att ha läst antika klassiker, som Cicero, blev obligatoriskt för bildade män. Museerna var en stor del av denna rörelse, med sina nyklassicistiska fasader och utställningar av antikt material, som främst beundrades ur ett estetiskt perspektiv. Antika skulpturer ansågs kunna inspirera till god moral och dygder hos sina betraktare genom att enbart kontempleras (Prior, 2002: 53; Pearce, 1995: 138).

Bilden av antiken idag

Vi anser att bilden av antiken idag är splittrad, och har varit det sedan någon gång under andra halvan av 1900-talet. Inom den akademiska sfären i Sverige är det fortfarande ett levande ämne, även om vi upplever att det inte har i närheten av samma prestige som ämnet förr kunde åtnjuta, något som fortfarande ser annorlunda ut i andra länder. Från ett utomstående perspektiv ses ämnet ofta som något kuriöst och rentav onödigt, vilket, som sagt, också speglades i att man planerade att ta bort det från grundskolans historieundervisning. På ett populärkulturellt plan har antiken dock blivit ett fenomen som har, till skillnad från förr, kommit ner på en mer folklig nivå. Vem som helst kan idag spela ett spel, se en film eller en tv-serie med antikt tema, och det förväntas inte längre i de flesta fall inge betraktaren med några särskilda värderingar.

Ur ett rent konsthistoriskt och arkitektoniskt perspektiv har antiken förpassats från strålkastarljuset, men har dock inte försvunnit helt. De flesta moderna byggnader som formges idag är långt ifrån de antika idealen, men ibland sker det undantag. I dessa fall behöver ingen fråga sig vad formgivningen är tänkt att förmedla, utan det inger

automatiskt känslor av respekt, auktoritet och vördnad, eller i alla fall intrycket av att betraktaren bör känna detta. Samtidigt som många konstvetare troligtvis inte längre har antikens konst som det högsta idealet verkar det som att denna idé lever kvar någonstans hos allmänheten, kanske främst hos de utan utbildning i konsthistoria. Vi anser att antiken fortfarande upplevs som en del av det som Pierre Bourdieu beskriver som den legitima kulturen. Det är ännu idag något som folk respekterar och vet att de bör respektera, på ett visst plan, samtidigt som det också ses som något kuriöst, men som kan konsumeras i populärkulturen. Detta har vi dock inte funnit någon forskning om, vilket gör vår studie så mycket mer angelägen.

Tidigare forskning

Antikens historia som akademisk disciplin

Antikens historia blev ett stort universitetsämne i 1800-talets Europa, under nyklassicismens tid. I ämnets barndom var fokus främst på konst- och arkitekturhistoria, vilket speglade nyklassicismens estetiska fokus, och var här på Lunds universitet också starkt knutet till förhistorisk arkeologi. Antikens historia och arkeologi har alltid haft ett komplicerat förhållande till varandra, som har sett olika ut i olika länder. Detta är dock inte något som vi tänker reda ut här.

I Hillbom och Rystedts, fil. Dr. respektive professor i Antiken Kultur och Samhällsliv, genomgång av antikämnets historia i Lund beskriver de hur ämnet från början lade stor vikt vid att studera de material som fanns till hands, med tolkningar av bildverk, vasstudier och epigrafik. Dock saknades studier av ekonomi, näringar, teknik, filosofi och litteratur. Analys och studier av historiska texter var något separat som gjordes av filologer och latinister (Hillbom & Rystedt, 2009: 34). Dessa tendenser fanns även inom övriga historieämnena under perioden. Under 1900-talet började detta långsamt förändras, och de stora skiftningarna här i Lund gjordes på 1940-talet, då social historia, ekonomi, handel, kvinnor, barn och metaperspektiv som historieskrivning fick plats inom ämnet. Även studiet av andra geografiska områden, som Mellanöstern och Egypten, började bli en del av disciplinen. Samtidigt blev tolkning av vaser och skulptur mer undanskymt och började först introduceras på högre nivåer av utbildningen (Hillbom & Rystedt, 2009: 35).

På institutionen för Antikens Kultur- och Samhällsliv i Lund har professor Örjan Wikander sammanställt C-uppsatser från institutionen från hela 1900-talet, för att se ämnesutvecklingen i ett längre tidsperspektiv. Sammanställningen visar att konst/arkitektur klart leder som ämne, samt att historia och religion/filosofi har ökat markant under de senaste decennierna (Hillbom & Rystedt, 2009: 39). Under 1990-talet och framåt skedde en stor vetenskaplig förändring inom ämnet: forskningsämnena blev mycket blandade och antikforskarna började arbeta med skriftligt material till förmån för arkeologiskt och konsthistoriskt. Fokus hamnade mycket sällan på politisk historia, istället ställdes frågor och problem i en bredare samhällskontext, med många olika forskningsperspektiv. Samhällsliv blev den stora inriktningen, och nya forskningsområden som sexualitetshistoria, socialhistoria och folklöre blev aktuella (Hillbom & Rystedt, 2009: 106-111). I ett internationellt perspektiv har samma förskjutning skett, och det har gjorts många verk med

samhällsfokus, om exempelvis vardagsliv, religiösa gruppers situation samt mycket om sexualitetshistoria. Böcker man kan nämna i sammanhanget är Dixons *Reading Roman women* (2001), Skinners *Sexuality in Greek and Roman culture* (2005), Ingemarks och Gerdings *Liv och död i antikens Rom* (2000) samt Balks och Osieks antologi *Early Christian families in context* (2003).

Däremot har inte museutställningar om antiken hamnat i fokus inom antiken som akademisk disciplin, och det verkar inte ha gjorts några studier om hur förändringen av antiken som ämne avspeglats i museers utställningar. Vi uppfattar det som att i de flesta fall har intendenten med ansvar för museers antiksamlingar akademisk utbildning i antikens historia, och i vissa fall har rena antikforskare gjort utställningar, exempelvis *Under Nikes Vingar* på Lunds Universitets Historiska Museum, men trots detta verkar ingen forskning ha gjorts om antikutställningar utifrån antiken som vetenskaplig disciplin.

Den nya museologin

Museologin som begrepp slog igenom ordentligt på 1970-talet, även om det hade funnits tidigare. Från att tidigare ha varit ett praktiskt ämne kom fokus senare att ligga på pedagogik och problematisering av museet som institution. Professor Kerstin Smeds skriver i sin artikel *Vad är museologi?* att begreppet "Nya museologin" har myntats tre gånger under det senaste århundradet (2007:70). Först var på 1920-talet, av Georg Henri Rivière, då tidigare slutna institutioner öppnade sig ordentligt för allmänheten i samband med demokratiseringen av samhället. Det började då komma ett kritiskt förhållningssätt mot museernas ideologi och samhällsroll. Andra gången var på 1970-talet, då en debatt om detsamma pågick i östra Europa och Frankrike. Det låg då i tiden med en kritisk diskurs mot nationalstaten, historieämnet och positivismen. Tredje gången var på 1990-talet då brittiska och amerikanska forskare som inte var medvetna om den gamla debatten i Europa tyckte det behövdes ett paradigmskifte (Smeds, 2007: 71).

Sedan 1990-talet har stora namn inom den anglosaxiska kritiska museologin varit Tony Bennett, Eilean Hooper-Greenhill och Susan Pearce. Det finns en skarp klyfta mellan den museologiska forskningen i det tysk- och franskspråkiga Europa och den anglosaxiska världen, där verk från dessa olika områden sällan citeras i varandras forskning och sällan översätts. Därför tillhör den svenska museologin den anglosaxiska traditionen, då vi främst har engelsk forskningslitteratur (Svanberg, 2009: 14; Smeds, 2007: 75f). Därför utgår vi främst också från den anglosaxiska forskningen i vår studie.

Den museologiska diskussionen från 1970-talet och framåt pekade på hur museer oftast var fast i ett modernistiskt tankesätt: där museet såg det som sin uppgift att utifrån ett ovanifrånperspektiv lära ut till besökaren, och att besökaren förväntades gå igenom hela utställningen i rätt ordning, läsa alla faktatexter och genom detta automatiskt absorbera all kunskap. Museologin uppmanar museer att analysera sina utställningar för att uppdaga vad det egentligen är som förmedlas och underförstås. Etnografiska utställningar har ofta varit föremål för kritik och diskussion, utifrån hur

museerna framställer olika kulturer. Förutom den aspekten har ofta konstutställningar också debatterats. Det stora namnet och förebilden inom detta har varit sociologen Pierre Bourdieu, som redogjorde för sin stora studie av besökare på konstmuseer i verket *The Love of Art*. Ett tema i denna var kritik mot att konsten sågs som en motsats till naturen: som någonting distingerat och upphöjt bortom det vulgära köttsliga, och hur detta gjorde konst till något elitistiskt (Bourdieu, 1984: 488, 491).

Det finns mycket lite skrivet om framställningen av antika föremål i utställningar. Ett av de få exemplen är Stephen Banns artikel 'Views of the past' i antologin *Picturing power*, där han bl. a. tar upp antika skulptursamlingar som ett exempel på bristen av historiebild i framställningar före 1800-talet (Bann, 1988: 51-53).

Museers behandling och presentation av antika föremål har ofta använts som en ren motpol i diskussioner inom sentida kritisk museologi, där det har ställts emot hur andra kulturers föremål framställs på museer. Men detta har självt inte granskats ur ett museologiskt perspektiv. Trots att det inom museologin har gjorts många studier av olika utställningar så har vi aldrig sett någon referens till en studie av en antikutställning, även om flera kritiska museologer skrivit att antika artefakter står högst i hierarkin av föremål på museer. Exempel är Pearce, professor emerita i *museum studies*, där hon i *On collecting* teoretiserar att i den kulturella klyftan mellan "vi" och "dem" ligger Europa och den anglosaxiska världen, i ett geografiskt perspektiv, samt den klassiska antiken, ur ett tidsmässigt perspektiv, inkluderade i "oss". Vidare åskådliggör hon i ett diagram hur olika grupper, både geografiska och tidsmässiga, ligger olika nära "oss", där arabvärlden samt antika Babylon och Assyrien ligger närmare än Kina, Indien och antika Egypten. Längst bort på skalan, alltså mest "exotiskt" och främmande ligger, som hon uttrycker det, '*primitive blacks*' och förhistoriska européer, möjligtvis eftersom dessa inte har förmedlat något via skrift (1995: 314, 350).

Vidare skriver Pearce att de klassiska europeiska värderingarna har upprätthållits genom samlingar som visar "den andre", som kontrasterar med bilder av det som är "det rätta", dvs. det som är "vi". Enligt henne har "det rätta" representerats av klassiskt material från Grekland och Rom, vilket självklart har tvingats framställas på ett visst sätt, genom en slags censur, för att inte bli för främmande. Hennes exempel är att utställningar fokuserat mycket mer på demokratiaspekten av samhället än på slaveriet, och att historiker fram till nyligen inte alls velat ta upp antik sexualitet (Pearce, 1995: 350). Vi är benägna att hålla med hennes analys av att klassiskt material har använts för att upprätthålla värderingar, och att denna period oftast inte har framställts som särskilt exotiskt i jämförelse med hur andra tidsperioder och geografiska områden presenterats. Hennes exempel stödjer också detta, och är tendenser som vi också har uppmärksammat. Däremot verkar hon inte ha gjort någon studie av just antikutställningar, och fokus i hennes studier är, som nämnts ovan, genomgående på hur grupperna i andra änden av skalan presenterats, både tidigare och idag.

Antiken har inom den nya museologin ibland blivit en norm som man kan ställa andra kulturer och perioder mot, utan att problematisera dess egen roll, eller hur museernas

behandling av perioden påverkar ämnet och besökarnas bild av perioden. En jämförelse kan göras med modets roll i modern tid, där mode har blivit ett odefinierat fenomen som ställs ut kontextlöst likt konst, och som man använder som motpol mot ”det folkliga” utan att reflektera över det som begrepp (Rasmussen 2010: 33-36).

Teori

Vetenskapsteori och utgångspunkt

Vi tänker utgå från den franske sociologen Pierre Bourdieu som vetenskapsteoretiker, med fokus på hans sociologiska verk *Distinction – A social critique of the judgement of taste* (först utgiven 1979) samt *The love of art: European art museums and their public*. Bourdieus teorier, och särskilt hans museistudie, har betytt oerhört mycket för museologin. Även om vi gör en kvalitativ studie, till skillnad från honom och många av hans efterföljare, anser vi att hans teori kan appliceras på vår studie. Vårt fokus ligger främst på legitim kultur och museibesökarens reaktion inför det, och vi ämnar använda detta för att tolka insamlat material i vår studie. Vår utgångspunkt är att antiken fortfarande är en del av den legitima kulturen idag, även om detta kanske långsamt börjar förändras, och att detta påverkar sättet som det ställs ut på, samt besökarnas förväntningar och reaktioner inför det.

Pierre Bourdieu

Kapital

Bourdieu skriver att skillnader i klass kan ses i både ekonomiskt-, kulturellt- och socialt kapital. Dessa kapital är symboliska, dvs. att deras värde vilar på andras erkännande och tro att någonting är beundransvärt och eftersträvansvärt. Det är själva erkännandet som ger det legitimitet. Kulturellt kapital innebär att man kan behärska en dominerande erkänd kultur, medan socialt kapital är knutet till kontakter och sociala band med erkänd status. Distributionen av klasserna går från de som har bäst ekonomiskt och kulturellt kapital till de som har sämst i båda aspekterna, vilket enligt Bourdieus undersökningar varierar mellan yrkesgrupper, både inom medel- och överklassen. Det är möjligt att ha högt i en form av kapital och samtidigt lågt i en annan (Bourdieu, 1984: 106-122; Palme, 2008: 18f). Både Bourdieu och senare sociologiska studier visar att det finns en stor åtskillnad och tendens till animositet mellan grupperna i samhället som har högt ekonomiskt kapital och de med högt kulturellt kapital.

Legitimering av kultur

Bourdieu skriver att skolan hjälper till att forma en disposition gentemot legitim kultur, där barnet får respekt för den kunskap som erkänns i skolan. Den dolda

effekten i utbildningssystemet är att den skapar "titlar", dvs. statusattribut som är både positiva och negativa. Systemet sätter in personer i ett hierarkiskt klassystem och skapar kulturell nobilitet. Skillnader som skapas av den akademiska klassifikationen tenderar att förstärka befintliga skillnader, då de klassificerade får en erkänd kollektiv tro på skillnaden. Aktiviteter som är främmande för institutionen som en individ tillhör blir då opassande och måste motarbetas (Bourdieu, 1984: 23-26). Gammaldags intellektuella har monopol över vad som definieras som legitima kulturella vanor. Detta beror enligt Bourdieu antagligen på hur statiska institutioner som arbetar med kulturell produktion är, exempelvis utbildningssystemet (Ibid.: 315).

De flesta människor erkänner därför verk som är kollektivt legitima, särskilt som informant vid en intervju, då det är en situation som uppmuntrar till just erkännande av legitimitet. Det tar sig ofta formen av enkla uttryck av tillit: att personen gillar det, eller önskar att den förstod det bättre eller att den var mer insatt. Det kan också erkännas genom ointresse: personen säger sig inte vara intresserad av det, vilket lägger ointresset på talaren istället för på föremålet. Detta leder till att en oförsiktig intervjuare kan producera uttalanden där informanterna bara säger det som de förväntas säga, eftersom det är legitimt (Ibid.: 318-319). Ett tydligt exempel på denna önskan att följa legitim kultur var Bourdieus studie av museibesökare, som visade att den genomsnittliga tiden för ett museibesök ökade i proportion till personens utbildning, medan den tid som en besökare hävdade sig ha spenderat på museet ändå var konstant. Denna tidsöverskattning visar hur alla kollektivt accepterar normen av vad som är legitim kultur, vilket här är att man bör spendera längre tid på ett museum, och att man gärna försöker sälla sig till detta (Bourdieu et al., 1990: 36-38). Att kunna ha personlig smak inom ett område är en effekt av utbildning, vilket låter en person frigöra sig själv från utbildningens ramar, som har befäst vissa värden och viss legitim kultur. Att kunna gå bortom kulturen som skolan har gett genom sin diskurs kräver akademisk kunskap i någon form (Ibid.: 1990: 56).

Klassperspektiv

En persons förståelse av det som den betraktar, exempelvis konst, beror på vilka klassifikationssystem som personen bemästrar och i vilken grad. Då vissa besökare bara kan dela in konst i exempelvis gotiskt och romantiskt, kan andra dela in den i olika typer av gotik, samt olika skolor och perioder. Bourdieu skriver att konsten kräver koder av varierande komplexitet för att avkodas, vilket man självklart måste lära sig. För besökare som inte har lärt sig detta måste de använda sig enbart av sin egen perception och uppskatta verken utan hjälp av någon avkodande klassifikation. Då utgår betraktaren utifrån sina egna värderingar och erfarenheter, och berömmar exempelvis verkets ålder. I Bourdieus studie gav personer utan klassificeringskunskaper fortfarande verken sitt helhjärtade stöd när de tillfrågades och ville gärna befästa sin beundran, även om de inte riktigt kunde uttrycka varför (Bourdieu et al., 1990: 21,43, 47-48). I andra änden av spektrum så visade hans studie att ju högre social position [sic!] en besökare hade ju mindre var dess känsla av vördnad inför museet. Personer med hög social position var mindre benägna att jämföra museet med en kyrka än andra, samt mer benägna att klaga på entrépriset. Dessa besökare var ofta också fientliga mot att göra konstverk mer tillgängliga,

exempelvis genom instruerade skyltar och pilar (Bourdieu et al., 1990: 53). Bourdieu såg också skillnad i hur besökare från arbetarklassen var mer intresserade av verk såsom möbler, keramik och historiska objekt, vilka på ett enklare sätt går att se vad de använts till. Dessa objekt upplevdes som mer tillgängliga och gav referenspunkter. Överklassen föredrog ”nobla” ämnen som konst och kultur, framför historisk kultur (Bourdieu et al., 1990: 56).

Museerna

Museet är enligt Bourdieu en helgad byggnad som presenterar objekt bortom privat egendom. Det ger en neutral blick eftersom föremålen inte kan köpas och därför inte är lyxföremål och statusattribut. Däremot kan en besökare få ut något ”högre” av ett besök och genom det vinna status (Bourdieu, 1984: 273, 292). På ett konstmuseum blir estetiken en institution, med fokus på form snarare än funktion, och teknik snarare än tema. Föremål som tidigare behandlats som kuriositeter för samlare, samt historiska och etnografiska dokument, blir där till konstverk (Bourdieu, 1984: 30).

Kritik mot Bourdieu

Bourdieus verk har flera år på nacken, vilket är genomgående tydligt. I *The Love of Art* kritiserar han exempelvis museikuratorer hårt eftersom de inte har någon riktigt kvalifikation utan bara upprätthåller en tradition (Bourdieu et al., 1990: 98). Situationen ser inte likadan ut idag, med museologins intåg och professionaliseringen av yrket. Bourdieus väldigt kategoriserande klassperspektiv är också något som man i samtiden kan ifrågasätta. Är samhället uppdelat i samma klasser och på samma sätt idag som när han gjorde sina studier? Detta är dock egentligen inte särskilt relevant för just vår studie då vi inte analyserar materialet ur ett klassperspektiv, delvis eftersom vi inte har gjort en kvantitativ studie och inte varit intresserade av att samla in demografisk information om våra informanter.

Det är skäligen att fråga sig ifall Bourdieus teorier om kapital och legitim kultur är applicerbara på svenska förhållanden idag, med tanke på Sveriges historia av socialdemokrati och jämlikhetsideal. Detta är något som studierna i avhandlingen *Det Kulturella Kapitalet*, med fil. Dr. Mikael Palme som redaktör, har undersökt utifrån skolungdomar och studenter i Stockholm (Palme, 2008: 13-19, 46-50). Dessa visar med hjälp av kvantitativa studier evidens för hur ungdomars olika symboliska kapital genomgående påverkar dem och deras åsikter, och hur det existerar allmänt kulturellt kapital i Sverige idag. Avhandlingarna visar på starka skillnader mellan grupper med högt kulturellt- respektive ekonomiskt kapital, och hur skillnaderna tydligast syns i intervjuer med personer kommer in ”underifrån”, och inte äger det passande kapitalet i en miljö (Palme 2008).

Metod

Vi har valt att göra en tredelad studie med analys av utställningar, intervjuer med utställningsansvariga samt besöksintervjuer. Vi kände att dessa skulle komplettera varandra på ett bra sätt och låta oss se utställningarna ur flera olika perspektiv, med både utställarnas och besökarnas synpunkter, samt med våra egna upplevelser och tolkningar av utställningarna. Eftersom det gjorts mycket lite, om någon, forskning på antikutställningar under senare år kände vi att vi ville få ett flerdelat perspektiv. Ett resultat av detta blev att vi samlade in väldigt mycket material, som vi skulle kunna forska mycket mer på. Detta kan uppfattas som lite svåröverblickbart, men vi anser att studiens tredelade form är dess styrka.

Vi valde att göra två fallstudier av utställningar på väldigt olika museum för att se ifall samma tendenser återkom. Vi ansåg att detta skulle öka generaliserbarheten eftersom eventuella likheter, trots skillnaderna i museernas natur, skulle kunna tyda på att dessa tendenser var typiska för just utställningar om antiken. Vi valde också dessa två museer utifrån praktiska skäl, då det är ont om antikutställningar som ligger nära nog att praktiskt ta sig till för att bedriva vår studie. Ett av våra krav på utställningarna var också att de skulle klassificera sig själva som kulturhistoriska, medan vissa antikutställningar, exempelvis Glyptoteket i Köpenhamn, har en uttalat konsthistorisk profil. Vi har valt att dela in uppsatsen i en undersökningsdel, där vi redogör för våra tredelade studier, analyserar resultatet och försöker använda dessa till att besvara våra forskningsfrågor, samt en diskussionsdel, där vi diskuterar resultaten och gör mer jämförelser mellan museerna och de olika delarna av studien.

Materialinsamling

Vi har gjort två kvalitativa fallstudier: en av antikutställningen *Antiksamlingen* på Nationalmuseet Köpenhamn och en av antikutställningarna *Antikens Grekland och Rom* samt *Cypern genom tiderna* på Medelhavsmuseet i Stockholm. Vi valde att göra två fallstudier för att öka generaliserbarheten, men inte fler eftersom vår tid var begränsad. Dessa utställningar har vi analyserat utifrån våra analysfrågor och perspektiv. Vi har även gjort timslånga intervjuer med personer som är ansvariga för utställningarna, för att få deras tankar och motiveringar bakom dessa. På Nationalmuseet var detta Bodil Bundgaard-Rasmussen, som har varit med och skapat utställningen och idag är överintendent för den. På Medelhavsmuseet var det Kristian Göransson, som idag är intendent över de två utställningarna som vi studerade. Vi gjorde även en kortare intervju med en av Medelhavsmuseets pedagoger, Fredrik Helander. Vi utförde kortare intervjuer med besökare, så att vi även fick deras

synpunkter och tolkningar av utställningarna. Sammanlagt gjorde vi 30 besökarintervjuer, 15 på varje museum. Vi spenderade två dagar på varje museum, då vi närvarade under hela öppettiden utom under timmen runt lunchtid. Vi tillfrågade alla som gick ut ur utställningarna och den stora majoriteten av de tillfrågade, på båda museerna, gick med på att besvara frågorna, så vi känner inte att urvalet riskerar att påverka resultatet nämnvärt. De flesta besökare som inte medverkade var de som gick ut under tiden som vi var upptagna av en annan intervju.

På Nationalmuseet gjorde vi intervjuerna mellan den 22-23 februari 2012, vilket var en onsdag och torsdag. Värt att notera är att det var sportlov i Danmark under denna vecka, vilket troligtvis påverkade besökarsammansättningen. Vi var på Medelhavsmuseet den mellan den 7-8 mars 2012, vilket också var en onsdag och torsdag.

Intervjuer och intervjufrågor

Våra intervjuer är tänkta att vara konstruktivistiska, då vi har tolkat vad informanten säger och vilken mening som framgår, snarare än att bara redovisa svaren som ren information (Ahrne & Svensson 2011, 40).

Vi har valt att lägga de demografiska frågorna om besökarna sist. Ahrne och Svensson föreslår att man ska placera eventuella kritiska eller känsliga frågor sist i en intervju, och eftersom dessa är de enda av våra frågor som vi resonerade att besökaren skulle kunna uppfatta som känsliga eller otrevliga gjorde vi så (Ahrne & Svensson, 2011: 48). Vi valde att inkludera några demografiska frågor eftersom vi ansåg att informantens ålder kan vara intressant, liksom dess utbildning och sysselsättning, eftersom det ger en indikation på dess sociala- och kulturella kapital. Bourdieu skriver i *The Love of Art* att akademiska kvalifikationer och certifikat bara ger en skissartad indikation på kulturell nivå, då de inte tar i beaktande upplevelser och erfarenheter som självläring. Däremot är kulturell aspiration intressant, och som Bourdieu också skriver försöker ofta medelklassbesökare visa kulturell *goodwill* och verka mer kvalificerade än de är, vilket ifall det sker är intressant för vår studie (Bourdieu et al., 1990: 15-20).

Vid besökarintervjuerna ställde vi oss vid dörren och frågade besökare på väg ut ifall de ville svara på våra frågor. Vid jakande svar gjorde vi intervjun på plats. När besökare kom i par eller flera lät vi dem själva bestämma ifall enbart en person skulle svara eller ifall fler ur sällskapet ville delta. Oftast är det en, eller i mesta fall två svarande i en intervju. Intervjuerna med museipersonerna var alla inbokade, utom pedagogens, och skedde i avskilda rum på museerna. Dessa intervjuer varade ca 50 minuter, utom pedagogintervjun som varade runt en kvart. Alla intervjuer var strukturerade efter förutbestämda frågor, men improviserade uppföljningsfrågor skedde efter hand. Intervjuerna blev också alla inspelade med diktafon, och transkriberades sedan.

Antiksamlingen är byggd så att den förutom ingången har en utgång allra längst inne i utställningen, dock var det långt ifrån alla besökare som tog sig ända bort dit i

utställningen, utan många vände istället och gick ut genom ingången. På grund av detta delade vi upp oss för att fånga in intervjupersoner vid båda dörrarna, eftersom vi kände att detta kunde indikera besökare med vitt skilda åsikter.

Intervjuerna gjordes främst på svenska, även med de danska besökarna. Detta kan ha lett till eventuella språkförbistringar på Nationalmuseum. Vid några tillfällen talade besökarna något annat språk och då gjorde vi intervjuerna på engelska, med några undantag där fransktalande gick över till sitt hemspråk.

Problematisering

Alla besökarintervjuer som sker på plats har den inneboende problematiken att intervjuaren enbart kommer åt de individer som redan befinner sig på besöksmålet. Alltså representerar informanterna bara den gruppen av människor som redan är så pass intresserade att de besöker platsen, i det här fallet museerna. Undersökningarna har då svårt att komma åt varför vissa människor inte är intresserade nog att gå dit, eller vad som skulle kunna få dem dit.

Bourdieu ställer sig frågan i *The Love of Art*: då få institutioner är så tillgängliga som museer, eftersom dessa saknar ekonomiska hinder för att besökas, varför är det ändå sådana skillnader klass- och utbildningsmässigt hos besökarna? Det är uppenbarligen en stor skillnad mellan att ha potentiell möjlighet att besöka ett museum och att ha en reell möjlighet till det. Hans svar är att den kulturella aspirationen varierar, då människors kulturella behov är ett resultat av utbildning, och en önskan om att besöka museer inte kommer naturligt. Skillnaden i kulturell aspiration är alltså en aspekt av orättvisorna i skolan, vilket gör att det är svårt att locka dit en demografiskt bredare grupp besökare utan att förändra systemet i grunden (Bourdieu et al., 1990: 37).

Våra frågeställningar rör dock främst själva utställningarna och upplevelsen av dem hos informanter som har besökt dessa, vilket gör denna problematik mindre relevant i sammanhanget. En studie av icke-besökare på antikmuseer hade självklart också kunnat vara mycket intressant, och är en möjlig framtida fortsättning på vår studie.

Analysfrågor till observation av utställningar

Våra analysfrågor till utställningsobservationerna har delvis utgått ifrån Ahrnes och Svenssons textanalystabell i *Handbok i kvalitativa metoder* (2011: 135-143, 146-147). Genom att utgå från dessa frågor analyserar vi utställningens allmänna historiesyn och syn på antiken, samt utställningens krav och förväntningar på besökaren:

Vilken förkunskap krävs av besökaren?

Hur ”nära” är besökaren och vilka gemensamma värderingar förväntas?

Vad visas som viktigt?/Vad vill man att besökaren ska lära sig?

Vad tror man att besökaren är intresserad av?

Vilka värderingar förväntas besökaren dela?

Vilka/vem är synliga?

- Vilka agerar, driver på historiska skeenden?
- Vilkas röster hörs?

Vilken koppling har objekt till text?

Måste man gå igenom utställningen på ett visst sätt för att förstå?

Källkritik

Det är självklart aldrig möjligt att vara helt neutral och objektiv i en studie, så det är viktigt att vara medveten om sin egen positionering. Vi har försökt ha i beaktande hur våra bakgrunder och åsikter kan riskera att påverka våra tolkningar av materialet, särskilt då det är vi som ska applicera och besvara analysfrågorna utifrån observationer av utställningarna. Vi anser att våra bakgrunder som antikvetare och museologer talar till vår fördel i sammanhanget, då det ger oss ett breddat perspektiv.

Som Kvale skriver kan uttalanden i en intervju bli mångtydiga och tolkas på många olika sätt, där det blir intervjuarens uppgift att så långt det går klargöra (2009:47). Detta har vi märkt bl. a genom att det på Medelhavsmuseet inte alltid har varit självklart i intervjuerna vilken utställning informanterna syftar på, men till största delen har det varit *Cypern genom tiderna*. Det är mycket sällan vi har uppfattat att en informant har tagit upp *Antikens Grekland och Rom* eller porträttgalleriet, och aldrig något på ovanvåningen. Vi har alltså fått in mycket sparsmakat material om vissa utställningar på Medelhavsmuseet, antagligen för att inga informanter besökt dessa när vi var där. Detta är en av de källkritiska aspekterna med intervjuer som metod, då det inte alltid är självklart, särskilt inte i efterhand, exakt vad som åsyftas i intervjun. Vi har dock tänkt på detta och försökt klargöra det mesta.

Undersökning

Disposition

Som ovan nämnts ämnar vi redogöra för och analysera materialet i denna del, vilket vi kommer att göra i tre delstudier. Först kommer våra utställningsanalyser, där vi börjar med Medelhavsmuseet. Analyserna börjar med en rumslig beskrivning av utställningarnas utseende och upplägg, och går vidare med en analys av innehållet, som utgår ifrån tolkningsfrågorna ovan. Efteråt kommer delstudien med sammanfattningar av våra intervjuer med museipersonerna, med Bodil Bundgaard-Rasmussen först. Vi har delat in intervjusammanfattningarna efter teman relaterade till våra forskningsfrågor för att göra dem överskådliga. Efteråt följer delstudien med sammanställningar av våra besökarintervjuer, som börjar med Medelhavsmuseet. Intervjusammanställningarna är disponerade med ett kort första stycke om informanternas sammansättning, och sedan i teman utifrån intervjufrågorna. Varje tema börjar med en mer sammanfattande sammanställning och tar sen upp särskilda besökarsvar och liknande.

Varje delstudie avslutas med ett stycke där vi försöker besvara våra forskningsfrågor via det insamlade materialet. Genom observationerna och analyserna av utställningarna försöker vi besvara frågorna: 'Vilka narrativ förmedlar utställningen till besökarna?', samt 'Vilka krav ställer dessa utställningar på besökarna?' Genom besöksintervjuerna försöker vi besvara frågan 'Hur uppfattar besökarna utställningen, med syfte på tillgänglighet, intresse och lärande?', och genom intervjuerna med museipersonerna frågorna 'Hur uppfattar producenterna själva utställningen, med syfte på tillgänglighet, intresse och lärande?' samt 'Vilken målgrupp upplever producenterna att de riktar sig till?'.

Delstudie 1. Observationer och analys av utställningarna

Fallstudie Medelhavsmuseet

Rumslig beskrivning

Medelhavsmuseets samlingar kommer från Nationalmuseum i Stockholm samt från Gustav III:s samling, och flyttade till sina nuvarande lokaler år 1982. En stor del av

materialet kommer från den svenska Cypernexpeditionens utgrävningar i början av 1900-talet. Museet är en del av statens museum för världskultur sedan några år tillbaka. 2007 gjordes en ombyggnation på museet då deras utställning om Cypern förändrades och utökades. Detta ledde till att utställningsdelen om Grekland och Rom reducerades kraftigt, och största delen av den togs bort. Museet är beläget i en äldre bankbyggnad i nyklassicistisk stil med två våningar, vars inredning är k-märkt. Detta får betydande konsekvenser för utställningarnas möjligheter till utformning. De flesta utställningarna är belägna på nedre våningen, då den övre främst inhyser kontor och ett populärt kafé.

Museet består av de permanenta utställningarna *Cypern genom tiderna*, *Antikens Grekland och Rom*, *Egypten*, *Islamisk konst*, *Guldrummet*, *Främre Orienten* och *Expeditionen*. Vi har valt att arbeta med de första två, eftersom dessa behandlar de områden och perioder som är mest förknippade med den klassiska antika traditionen. När vi besökte museet fanns det även en tillfällig vandringsutställning som hette *Etruskerna i 3D*, som utnyttjade ny teknik och som verkade välbesökt.

Bild 1 Ajia Irini-montern

innehåller ca 2000 terrakottafigurer från en helgedom i Ajia Irini. Montern är formad så att besökaren närmast måste gå in i ett mindre rum, och där överväldigas av mängden figurer i montern. Detta är väldigt effektivt, och är uppenbart tänkt att vara kronjuvelen i utställningen.

Cypern genom tiderna består av en mindre mängd montrar som står placerade närmast i en cirkel i centralhallen. Dessa är kronologiskt

Besökaren kommer först in i *Cypern genom tiderna*, som är belägen i en stor centralhall. Delar av den gamla bankinredningen, exempelvis en stor marmordisk, är kvar. Montrarna i utställningen är specialdesignade för miljön, och är stora, gröna och i oregelbundna former som påminner om klippor. Detta ger ett ovanligt helhetsintryck och skiljer sig estetiskt från många vanliga monterutställningar. Centralt placerad i rummet står den största montern, som

Bild 2 Centralhallen

och även tematiskt indelade, och fyllda med numrerade föremål från olika tider i Cyperns historia. Alla har en längre text på sidan av montern som behandlar ämnet, samt långa föremålslistor som enbart anger proveniens. I utställningen finns en generell koppling mellan föremål och text då föremålen i montern är relaterade till textens tema, exempelvis vapen i montern *Krig och koppar*. Längs med väggarna står här och där större skulpturer från Cypern i vanliga glasmontrar. Alla färger i utställningen går i montrarnas mörkgröna, med svart bakgrund för föremålen, vilket fångar upp färgerna på marmorn i rummet. Utställningen har en tydlig början med en introducerande text, som besökaren bör läsa för att få en kontext, särskilt till var materialet kommer ifrån. Däremot står montrarna mer eller mindre i en cirkel, som man kan uppleva i valfri ordning utan att mista förståelse.

Bild 3 Porträttgalleriet

Mycket av den tidigare utställningen *Antikens Grekland och Rom* är som sagt nerplockad. Det som finns kvar är tre delar som behandlar mytologi, symposium⁶ och skulptur med fokus på porträttkultur, samt vad som närmast kan kallas en studiesamling uppe i kaféet. Skulpturdelen är inhyst längs väggen till höger i centralhallen, och består främst av byster på piedestaler, samt några gravstelar, större skulpturer

och delar av marmorfriser på väggarna mm. Det finns enbart en längre text: om porträttbrukets historia, främst rörande Rom. I övrigt finns det korta texter till föremålen, mest om inskriptioner eller beskrivningar av bysterna. Det står även några större marmorstatyer på andra platser i rummet, exempelvis på varsin sida av ingången.

Bild 4 Antikens Grekland och Rom

Temana mytologi och symposium består av två mindre montrar längs ena väggen, innehållande keramik vars motiv anknyter till dessa

⁶ Symposium, *symposion* på grekiska, var en hellenistisk social institution där män, oftast aristokrater, hade dryckesslag tillsammans. Festligheterna var även forum för filosofiska diskussioner, poesi och musik. Traditionen fortsatte in i romersk tid, där det även kallades *convivium*.

teman, samt några mindre skulpturer bredvid. Föremålen i montrarna är numrerade och texter finns i ett häfte. Förutom detta sitter introducerande texter till dessa teman på väggen. Texterna relaterar väl till föremålen, då de oftast är rena beskrivningar av desamma. De övergripande texterna om mytologi och symposium fortsätter också vara tydligt kopplade till vad som visas, exempelvis beskriver symposietexten hur de olika kärlen som visas användes vid vindrickande. I texthäftet finns bara numrerade beskrivningar av föremålen i montrarna, med nästan enbart fokus på keramikens motiv på dekoren, mindre om dess funktion och inget om dess användare.

I det övre galleriet finns studiesamlingen, som består av flera montrar längs ena väggen samt tvärställda montrar mellan kaféborden. Montrarna längs väggen är fyllda till brädden med rader av typologiskt ordnad keramik från Grekland, Rom och Etrurien, med enstaka etiketter om stil och period. De tvärställda montrarna är indelade efter sex olika teman: Bilden av människan, gudarnas värld, lust och fägring, bröd och skådespel, djurens värld, upplysning - ljus och skrift. I dessa har man blandat varierande föremål från olika perioder i

Bild 6 Studiesamlingen - temamonter

Grekland, Rom och Egypten. Dessa är inte numrerade och är organiskt uppställda. De enda texterna finns i ett tillhörande häfte, som hänger lite avskilt på väggen, där dessa teman behandlas och vissa av föremålen skiljs ut och beskrivs. De typologiska tvärställda montrarna saknar helt förklarande text, då texthäftet bara behandlar temamontrarna. Det finns en tydlig koppling mellan föremål och texterna i häftet, då föremålen tydligt tillhör de olika teman som beskrivs. Men då bara några få föremål skiljs ut förblir majoriteten oförklarade, och dess funktion ofta inte uppenbar för besökaren. Montrarnas röriga och närmast överfyllda intryck känns lite slarvigt och slumpartat, särskilt då de helt saknar förklarande texter.

Bild 5 Studiesamlingen - keramikserie

Det kräver att besökaren aktivt söker upp häftet och läser igenom det för att få behållning, och detta tycker inte vi är någon självklarhet.

Tolkning av innehåll

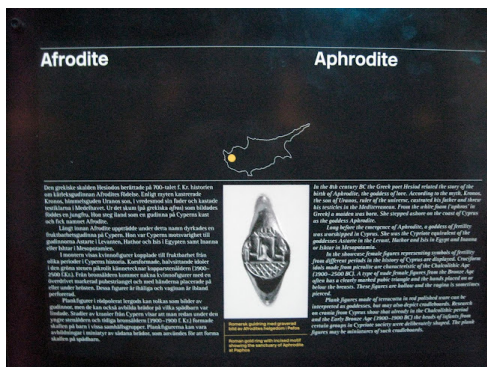

Bild 7 Textexempel

numrerade föremålslistorna på varje monter, där det frekvent förekommer oförklarade specialisttermer och ibland engelsk terminologi för olika glasyrtyper, exempelvis ”Black slip painted I-keramik” och ”Bikrom III-keramik”. Beskrivningen av några mynt använder också numismatiska termer utan förklaring. Vi känner att detta riskerar att få besökare utan dessa förkunskaper att känna sig exkluderade, eftersom det inte finns någon förklaring till denna information någonstans. Som det nu framställs känns det som något besökaren förväntas veta, vilket inte är riktigt bra, då det inte finns någon förklaring som kan legitimera okunskaper hos de som inte förstår.

Bild 8 Föremålslista

Texterna har vid flera tillfällen akademiskt försiktiga formuleringar som ”kanske” och ”kan tolkas som”, istället för att uttrycka saker som objektiv fakta. Dessutom nämns frekvent Cypernexpeditionen, deras utgrävningar och arkeologer i utställningstexterna, vilket gör att besökaren bör få en bild av att all fakta i utställningen till stor del bygger på arkeologi. Vi anser att det är bra att utställningen försöker visa besökaren hur man kan känna till saker, och att ingenting är helt säkert.

Antikens Grekland och Rom har även den texter på en språkligt neutral, opersonlig och lättförståelig nivå. I de flesta fall förklaras grekiska och latinska termer, fenomen och personer. En underlighet är dock att den engelska versionen av texterna mycket sällan har förklaringar av termerna, exempelvis ordet *buchrania*. Detta kan bero på utrymmesbrist, men är ändå underligt, särskilt då många besökare som använder den engelska texten troligtvis inte har engelska som förstaspråk. I texthäftet står ofta efter föremålsbeskrivningar kommentarer om målare, exempelvis ”Attributed to the painter of the Louvre Centauromachia” eller “Attributed to the Tyskiewicz Painter” utan någon vidare förklaring. Detta tyder på att besökaren förväntas känna till olika antika målare, deras moderna benämningar och varför dessa framhävs. För oss ger detta ett konsthistoriskt intryck. Även om denna information främst är tänkt att vara

Cyperm genom tiderna är lite inkonsekvent med vilken nivå av förkunskap besökarna behöver för fullgod förståelse av utställningen. Rent språkligt är texterna på en ganska neutral språknivå, däremot finns det en inkonsekvens i vilka fenomen som besökaren förväntas känna till. Exempelvis förklaras Fenicien, men inte Mykene eller Anatolien. När grekiska eller latinska begrepp används kommer dock alltid en svensk förklaring till detta. Ett undantag är de

till för de besökare med mer förkunskaper anser vi att det borde finnas någon form av förklaring, så att alla kan få behållning av det och inte riskera att känna sig okvalificerade för utställningen eftersom de inte känner till detta. Utställningen verkar också förutsätta att besökaren känner till att de antika statyerna var bemålade, då det inte finns någon text som uttrycker detta, utan enbart står om några objekt att de har färgspår.⁷ Ifall besökaren inte har förkunskapen att detta var standard för statyer kommer dessa istället att verka exceptionella.

Studiesamlingen är ganska splittrad i sina på besökaren förväntade förkunskaper. Montrarna längs med väggen saknar nästan helt information, och har antagligen inte någon behållning för en besökare som inte studerar antikens historia som akademisk disciplin, och vill studera keramikens typologi. Texthäftet till de tvärställda montrarna har dock inga nämnvärda förkunskapskrav, utan verkar förutsätta en allmänt intresserad läsare. Texten är mindre formell än övriga texter på museet, med en mer skönlitterär och mindre faktamässigt föreläsande känsla.

Texterna i *Cypern genom tiderna* uttrycker ett traditionellt historienarrativ, som behandlar makt, handel och krig ur övergripande perspektiv. Fokus ligger på Cyperns historia, med tema på kult, kopparns betydelse, krig och maktövertaganden. Även det rent arkeologiska visas tydligt, då texten ofta återkommer till utgrävningarna och var olika material har hittats. Eftersom museet existerar på grund av Cypernexpeditionen och dess fynd antar vi att det är därför som den är så framträdande i narrativet.

Antikens Grekland och Roms montrar har båda starkt fokus på mytologi, den ena har det som tema och "Symposium" behandlar till stor del guden Dionysos och hans associerade. Fokus i texterna ligger också på motiven på keramiken som visas, och mycket lite på själva symposiet som fenomen, dess samhällskontext och vilka som deltog. Dessa montrar gör heller ingen skillnad på Grekland och Rom i sina texter, även om materialet är blandat, med en viss övervikt på Grekland, eller på olika tidsperioder. I porträtt- och skulpturdelen av *Antikens Grekland och Rom* finns en mycket lång text som främst behandlar romersk porträttkultur och dess stilistiska utveckling, och eftersom detta är den enda utförligare texten i den delen av utställningen måste detta ses som det viktiga ur ett utställningsperspektiv. Även om materialet innehåller flera gravreliefer och gravstelar finns det ingen övergripande text om detta. De flesta andra texter är korta, rent visuella beskrivningar av vad besökaren kan se, samt översättningar av inskriptioner på föremålen.

Texthäftet till de tvärställda montrarna i studiesamlingen behandlar det vardagliga, personliga och mer triviala i de romerska, grekiska och egyptiska samhällena. Det har korta övergripande texter om de olika temana, samt lyfter ut vissa föremål som verkar vara utmärkande eller bara särskilt intressanta. Fokus ligger på det mänskliga och på både skillnader och likheter mellan dåtiden och idag, exempelvis med information om smink, mode, bröllop och husdjur. Montrarna längs väggarna är uppenbarligen tänkta att vara just en typologisk studiesamling, och inte så mycket mer, då de saknar tillhörande texter.

---

⁷ Information om att skulpturer var målade i antiken finns på museet, dock som en anekdot i texthäftet till studiesamlingen på andra våningen, vilket känns som en ganska perifer placering för denna information.

I centrum av *Cypern genom tiderna* står montern med terrakottafigurerna från Ajia Irini, och har mest tillhörande text i hela centralhallen. Denna monter utmärker sig också genom att medan resten av utställningen behandlar Cyperns historia väldigt övergripande så är detta något specifikt som har lyfts ut och beskrivs i detalj. Det är alltså mycket tydligt utifrån både text och formgivning att detta är tänkt att vara det absolut centrala i utställningen, och som man väntar sig att besökarna ska vara intresserade av. Den ganska långa texten behandlar främst vilka olika typer av terrakottafigurer gruppen innehåller och vad de kan representera, men lite om vilka som har använt helgedomen eller hur. Även en monter med fyra spektakulära människostatyer i naturlig storlek står väldigt exponerat, och förväntas också tydligt dra till sig besökarnas uppmärksamhet.

Antikens Grekland och Rom tar främst upp de mytologiska aspekterna av kulturen, vilket då borde vara det som besökarna förväntas vara intresserade av eller det som man vill särskilt framhäva. Att museet har valt att behålla just dessa teman efter ombyggnationen tyder på detta. I porträttdelen förekommer en del mer personlig och vardaglig tematik, exempelvis med gravreliefer som visar omlastning av amforor i hamnen och vardagsscener mellan par, vilket vi tror är ett medvetet val att få in detta, även det inte är självklart. Hela porträttdelen är för övrigt till största delen romersk, även om detta inte uttalas tydligt. Utifrån de korta tillhörande texterna kan man se att flera av gravrelieferna har tillhört frigivna slavar, vilket också känns som ett sätt att få in ett klassperspektiv. Tyvärr måste besökaren läsa sig till detta på olika ställen, då det inte finns någon övergripande text som förklarar det sociala systemet i Rom. De flesta texter i porträttdelen är dock visuella beskrivningar av de olika statyerna och bysterna, liksom av den romerska porträttkulturens utveckling, vilket antagligen förväntas väcka besökarnas intresse.

Texthäftet till studiesamlingen berör som sagt det mänskliga och vardagliga, och är tydligt menat att genom det väcka besökarens intresse. Texten har också flera anekdoter och trivialiteter, vilka ibland kan kännas som ett konstigt fokus, men som antagligen ska relatera till nutiden och till läsarens eget liv. Det ger också en något kuriös känsla, vilket förstärks av den oordnade uppställningen i montrarna. I texthäftet står det uttalat under "Bröd och skådespel" att:

Enkla föremål kan berätta mycket om det dagliga livet – vissa känner vi igen från vår egen tid, vilket gör att vi kan komma antikens människor nära. Föremålen vittnar om vardagslivets sorger och glädjeämnen.

Texthäfte Medelhavsmuseet

När det gäller *Antikens Grekland och Rom* verkar besökaren förväntas anse att mytologi är något viktigt i sig självt, som det inte ens behöver förklaras eller argumenteras för. Detta är tydligt då det står mycket lite om själva religionsutövandet utöver festivaler, dess betydelse i det antika samhället och människornas relation till det. Stora delar av religionen: som animism, divination, prästerskapet och dess roll i samhället nämns inte, till förmån för många beskrivningar av myter och information om olika festivaler. Porträttdelen har många beskrivande texter som vi upplever vara

värderande. Det framgår inte utifrån texterna ifall dessa värderande adjektiv är antika värderingar, utan de verkar framställda som objektiv fakta. Exempel är: *"Huvudet har troligen tillhört en gravrelief. Det återger ett ansikte med fina, veka drag och allvarligt uttryck."* Samt: *"The teenage son of the emperor Marcus Aurelius has the same large bulging eyes and heavy upper lids as his father. The drooping mouth renders his face a patronizing and chilly expression."* Besökaren förväntas dela dessa ganska subjektiva tolkningar av bysternas utseende, och denna typ av formuleringar känns enligt oss ganska förlegade.

Texterna i studiesamlingen väntar sig tydligt att besökaren är intresserad av antikens människor och vill ha sätt att relatera till dem genom sina egna erfarenheter. De har också förutsett att besökarens moderna syn på moral kan skilja sig från de antika normerna, och skriver uttalat att antikens inte ska bedömas utifrån moderna värderingar.

Om man ser till texterna verkar det som att besökaren i *Cypern genom tiderna* förväntas ha en traditionell historiesyn, genom att vilja ha en faktamässig översiktsbild av Cyperns historia med fokus på teknologisk utveckling, import/export och styrelseskick. Ett tydligt återkommande tema är också att mångkultur och kulturutbyten är något som alltid har skett och något som besökaren ska anse vara positivt.

Texterna i *Cypern genom tiderna* har mycket sällan någon aktör, och språket använder främst passivformer eller ett abstrakt "man". Ett typiskt exempel är:

Brons framställdes genom legering av koppar med tenn eller arsenik. Denna teknik nådde Cypern från Anatolien i början av bronsåldern, men på Cypern användes ofta ren koppar.

Texterna tar aldrig upp enskilda människor och deras liv, olika samhällsklasser eller yrken, utan allt hålls på ett väldigt högt, opersonligt historieperspektiv. Vid några tillfällen nämns grupper som "soldater" eller "de cypriska härskarna". Montern med rubriken "Afrodite" har ett kvinnligt tema, med text som behandlar denna gudinna, andra gudinnor och kvinnliga idoler, och innehåller objekt relaterade till detta. Den handlar dock inte om kvinnor i antiken, utan enbart om religiös tematik med kvinnlighet. Den enda mer aktiva aktören i texterna är Cypernexpeditionen och deras arkeologer, som ofta skildras ha gjort utgrävningar och hittat föremål.

Temat "Mytologi" i *Antikens Grekland och Rom* har gudar och heroer som aktiva subjekt i texterna. Människorna och samhället som berättade myterna är osynliga, och fokus ligger helt på den rena mytologin. I "Symposium" är aktörerna osynliga, då texten använder "man" och passivformer i mycket stor utsträckning. Det är otydligt vilken period, plats, samt vilket genus och klass som åsyftas i texterna, istället får läsaren känslan av en diffus allmänhet. I det tillhörande texthäftet nämns i en föremålsbeskrivning att de enda kvinnor som var närvarande på symposier var prostituerade, men detta är enda stället som denna typ av information förekommer på. I porträttdelen av utställningen är de avbildade människorna aktörer, främst i sina beskrivningar. Dessa är kejsare och anonyma människor, där man dock i möjligaste

mån har försökt sätta en mer personlig etikett på dem, exempelvis genom att berätta att någon har en officersmantel eller en ämbetstoga. I beskrivningarna av romerska gravreliefer är mer vanliga människor synliga aktörer, med avbildningar av olika näringar och familjescener med namngivna personer, i flera fall frigivna slavar.

I studiesamlingen är människor mer synliga i texterna än i andra delar av museet. Människorna nämns oftast som ett agerande kollektiv, men de är aktörer. Även kejsare, gudar och heroer är agerande subjekt. Flera av föremålen som lyfts fram i texthäftet är direkt relaterade till kvinnor, som både användare och dekormotiv, och både män och kvinnor är tydligt synliga i flera av texterna. Exempelvis finns en beskrivning om hur kvinnor respektive män följde modet och vårdade sitt utseende. Två kvinnor är även namngivna utifrån föremål, som porträtt och inskrift på en urna. Texterna blandar dock platser och tider, vilket ibland kan vara otydligt och ge känslan av att det såg likadant ut i hela den antika världen.

Fallstudie *Antiksamlingen*

Rumslig beskrivning

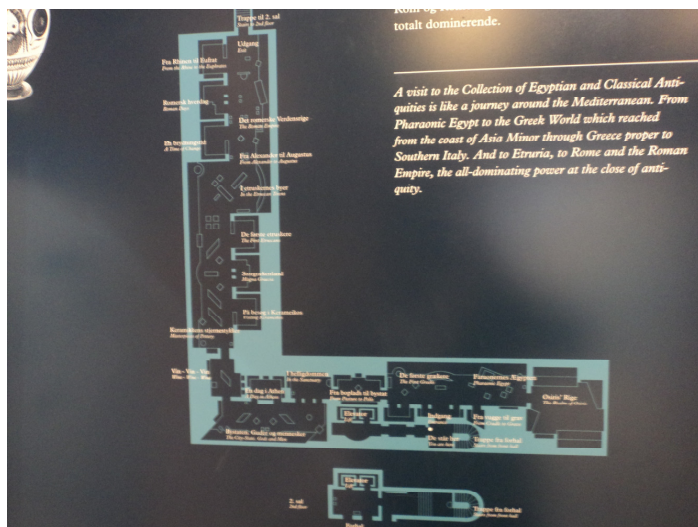
Bild 9 Entré till Antiksamlingen

på museet är det ordentligt skyltat, tillsammans med bl. a. en sarkofag, till *Antiksamlingen* en trappa upp.

När besökaren har kommit upp för trappan ligger en mindre utställning om Cypren till höger och *Antiksamlingen* till vänster. Vi har valt att enbart fokusera på *Antiksamlingen*, vilken redan är mycket omfattande i sig. När man går vidare in i utställningen ligger till höger två rum i följd som behandlar Egypten, och till vänster fortsätter den ganska långa

Antiksamlingen är en utställning på Nationalmuseet i Köpenhamn, vars samlingar kommer från Kungens Konstkammare på 1600-talet, Christian VIII:s vassamling på 1800-talet samt från utgrävningar på Rhodos vid förra sekelskiftet. Den nuvarande utställningen skapades vid en ombyggnation på Nationalmuseet år 1994. Utställningen är placerad allra överst i museet, uppe på takvåningen, som specialdesignades för den.

Utställningen är ensam på takvåningen, men när besökaren kommer upp till tredje våningen

utställningen om Grekland och Rom. Utställningen är uppbyggd som en kronologisk linje, som börjar i Egypten och slutar i det kristna Rom, med små sidorum där man har valt att presentera olika teman. Enligt översiktskartan är utställningen indelad i 20 teman.⁸ Utställningen sträcker sig genom flera rum och är ganska lång och smal, utan möjliga avvikelser, och slutar med en trappa ner. Längs trapporna till nedervåningen hänger senantika mosaiker, och besökaren går även igenom ett tomt rum med sentida kejsarmedaljonger på väggarna. Enligt planlösningen är även detta en del av utställningen. Besökaren är väldigt fri att själv välja vad den vill se, då sidorummen tydligt behandlar specifika teman, och det går att främst hålla sig i huvudpassagen. Även om utställningen är kronologiskt uppbyggd så kräver den inte att besökaren går igenom allting i ordning, eftersom den sällan tar upp historiska händelser som skulle kunna göra besökaren beroende av att hänga med i texterna. Det är fullt möjligt att bara se vissa teman eller perioder utan att förlora i förståelse av texterna, då dessa är ganska fristående från varandra.

Bild 11 Del av huvudpassagen

nedanför större skulpturer etc finns mindre texter med proveniens eller som behandlar kortare ämnen relaterat till monterns innehåll. Ibland finns det listor där ett urval av föremålen i montrarna beskrivs, men sällan mer än fyra stycken åt gången. Text och föremål samspelar väl, och det är mycket sällan som det känns orelaterat eller tveksamt vad deras relation är till varandra.

Bild 12 Sidorum

Sidorummen samt bakgrunden till alla texter är målade i olika färger: blått, grönt, rött, och gult, som varvas i utställningen. Estetiken är mycket konsekvent, och ger ofta en färgmässigt

⁸ Dessa är Faraonernes Ægypten, Fra vugge til grav, Osiris' rige, De forste grækere, Fra boplads til bystat, I helligdommen, Bystaten, guder og mennesker, En dag i Athen, Vin-vin-vin, Keramikens sternestykker, På besog i Kerameikos, Storgrækenland, De forste etruskere, I etruskernes byer, Fra Alexander til Augustus, En Brydningstid, Den romerske verdenrige, Romersk hverdag, Fra Rhen til Eufrat, Medalliorum.

varm atmosfär. Detta gör det också lätt att orientera sig och urskilja var olika teman börjar och slutar.

Materialet i utställningen är varierande, men dock med fokus på keramik från olika perioder. Det finns även bruksföremål, skulpturer, sentida modeller och vapen, mm. I utställningens huvudpassage står främst utlyfta föremål i egna eller mindre montrar,

Bild 13 Herkulesmontern

medan sidorummens väggmontrar är mer fyllda av material. Själva föremålen är i regel presenterade ganska avskalat, överskådligt uppställda i montrarna. I temadelen *På besök i Kerameikos* finns en del av en monter med temat "Herkules" som skiljer sig från resten av utställningen. Här har man bland de antika föremålen placerat moderna plastfigurer från Disney's film *Hercules*. Här är texterna gjorda i vitt kartonnage och formuleringarna bryter även stilistiskt från resten av

utställningen. Detta grepp tycker vi känns lite inaktuellt, och malplacerat i utställningens övrigt mycket konsekventa estetik, särskilt då texterna bl. a. skriver att filmen är det "senaste" i gestaltningen av Herkules, samt genom ordval ger intryck av att författaren inte har sett filmen.

De egyptiska rummen utmärker sig genom att materialet där är lite mer dramatiskt presenterat: Mumierna är uppställda tillsammans med gravmaterial och högar av färgglada ushabi-figurer, med *De dödas bok* i förgrunden. Vi känner det som att det är tänkt att skapa atmosfären av en gravkammare.

Bild 14 Monter i Osiris' Rige

Tolkning av innehåll

Antiksamlingen är kronologiskt uppbyggd, och delvis tematisk, med olika sidorum och en officiell tematisk indelning enligt planlösningen. Texterna försöker tydligt vara lättförståeliga, även för en besökare utan förkunskaper om antiken. De flesta specialtermer förklaras, både i den engelska och danska texten, och den undviker generellt sett mer komplicerade ordval. Det finns dock en viss inkonsekvens i vad som verkar anses vara förväntad

förkunskap, till exempel förklaras i ett och samma rum vad en kentaur är, men inte en menad.

Bild 15 Hörnmonter i sidorum

tillverkning och hur detta har skiftat över tid. Det är mycket fokus på olika typer av keramik, deras dekor, tillverkning och funktion, vilket delvis kan förklaras av att samlingen bl. a. är baserad på just en gammal keramiksamling. Däremot ligger fokus varken på i vilken kontext föremålen användes, eller på ett mer sociokulturellt plan. Det verkar som att utställningen är tänkt att förmedla någonting annorlunda än det i traditionella historiska utställningar vanliga tonvikten på makt, politik och krig, genom att istället lägga fokus på de materiella föremålen. I övrigt är utställningen noggrann med att visa objekt från många perioder och geografiska platser, även om fokus verkar ligga på det grekiska området och Egypten, snarare än på Rom, ifall man ser till mängden material och texter om dessa kulturer. I den egyptiska delen av utställningen ligger den absolut största tonvikten på dödsriter och föreställningar om livet efter döden.

Utifrån detta tolkar vi det som att de som har gjort *Antiksamlingen* anser att besökarna är mer intresserade av vardagsliv och fysiskt material snarare än stora historiska skeenden. Det är också ganska stort fokus på antika myter och gudar, vilket delvis antagligen beror på att många texter beskriver motiv på keramik, där myter frekventerar. Detta känns också som något besökaren förväntas vara intresserad av, vilket exempelvis syns i att man har valt att göra en stor monter om bara Herkules och myterna omkring honom. Utställningen har förutom den mytologiska biten ett starkt materiellt fokus, och mycket lite information om filosofi och den antika föreställningsvärlden. Som vi nämnt ovan är det tydligt fokus på döden i den egyptiska delen, och det är uppenbart att detta är något som besökaren förväntas vara mycket intresserad av. Detta är särskilt synligt i den fysiska uppställningen av rummet, med exponeringen av sarkofager, mumier och *De dödas bok*.

Att utställningen verkar undvika att behandla större historiska skeenden känns också som ett försök att undvika att kungar och andra härskare blir de som framställs som de drivande krafterna i historien. Istället används i texterna abstrakta grupper, ibland olika folk, som agerande genom historien, exempelvis "grekerna" eller "fenicierna". Utställningen är genomgående ganska vag med vilka som avses i texter, utom just på

ett geografiskt och tidsmässigt plan. I avdelningen *En dag i Athen* behandlar texterna livet för människor i allmänhet, och där nämns för första gången specifikt, om än indirekt, att det fanns olika legala grupper i samhället, som främlingar och slavar. Här står det också specifikt om kvinnor. Exempel på text är:

När pojkarna var sju år, sändes de till skola, medan flickorna undervisades i hemmet av modern och slavarna. Pojkarna åtföljdes till och från skolan av en pedagog, som ofta var en av de äldre husslavarna. (Övers. J. Mason)

Eftersom tidigare texter har haft ett vagt och allmänt subjekt blir det plötsligt en överraskning att dessa egentligen inte har menat alla människor, utan kanske främst manliga medborgare, vilka inte utgjorde en majoritet av samhället. Resultatet av helhetsintrycket riskerar bli att utställningen i stort handlar om människor, vilka dock också hade slavar. Kvinnor tas också främst specifikt upp under delarna med vardagstema, och detta tema handlar i stort mycket om just kvinnor och deras sysslor. Texterna är vaga med vilka kvinnor det rör sig om, och besökaren får lätt intryck av att det gäller ”alla” kvinnor i samhället. Ett exempel är texten:

Männen deltog i byns politiska och religiösa liv, kvinnorna stod för städning och barnuppfostran och lämnade bara huset vid religiösa fester. När pojkarna kom i skola, blev de upptagna i männens värld medan flickorna blev kvar i hemmet tills de blev gifta och flyttade till äkta mannens hus. (Övers. J. Mason)

Dock visar både motiv på keramik, och utställningens beskrivning av dessa motiv, ofta kvinnor som hämtar vatten, är ”på väg ut”, är med som prostituerade vid symposier etc, vilket motsäger denna formulering av ”kvinnorna”, som av formuleringen att döma är ”alla kvinnor” i samhället. Uppenbarligen fanns det flera av grupper av kvinnor som aktivt var ute i samhället, mer än vid religiösa högtider, men om man ser till formuleringen blir dessa osynliga i utställningen. Alltså handlar utställningen egentligen främst om medborgare och deras hustrur, vilket det dock inte presenteras som.

Däremot är objekten som visas i utställningen ett bra urval material från olika samhällsklasser och yrken, med både föremål från de övre och lägre samhällsskikten, och från både kvinnor och män. Det är just i texterna som vi märker att representationsproblemet finns.

Analys

Antiksamlingen och Cypern genom tiderna befinner sig i olika pooler när det gäller berättandets utgångspunkt. Cypernutställningen håller sig främst på en högre, närmast traditionellt historieboksmässig nivå, där det i breda drag beskrivs om import, export, krig, kungar och folkslag. Ett typiskt exempel är:

Under perioden 1050-750 f. kr. skedde en förändring i kulturerna på Cypern. De flesta gamla städer övergavs och gradvis byggdes nya. Ättlingarna till de mykenska greker som kommit i slutet

av bronsåldern var nu fullt etablerade på ön. I mitten av 800-talet f. kr. kom ett annat folkslag, fenicierna från dagens Libanon, och slog sig ned i Kition på sydostkusten.

Antiksamlingen befinner sig i andra änden av spektrumet, där utställningen istället mer fokuserar på detaljer, och inte särskilt mycket på större politiska skeenden. Detta kan till viss del förklaras med att *Antiksamlingen* är en mycket större utställning, och har mer plats att gå igenom detaljer och kortare perioder i historien, men *Antiksamlingen* saknar ändå information om de flesta större historiska händelser i antiken.⁹ Istället fokuserar utställningen mer på keramikutveckling, föremål och kortare teman. Det är enligt oss positivt att *Antiksamlingen* har med flera teman, bruksföremål och fokus på detaljer, men det är lite märkligt att den saknar övergripande historiska händelser och en överblick av tidsperioderna som den behandlar. Utställningen *Antikens Grekland och Rom* har mer gemensamt med *Antikutställningen*, då den också helt saknar historiska skeenden och översiktlig information om perioderna till förmån för detaljkunskaper. Det kommer främst någon form översiktlig information i genomgången av kejsarnas porträttkultur, som indirekt visar en politisk förändring. Detta kanske beror på att denna utställning främst är en rest av en äldre, och egentligen inte är en komplett utställning. Detta är antagligen också förklaringen till att enbart vissa historiska perioder över huvud taget nämns i den.

De kulturhistoriska föremålen framställs på olika sätt i de olika utställningarna. I *Cypern genom tiderna* framställs objekten i ett ganska typiskt utställningsskick, om man jämför med andra museiutställningar om exempelvis förhistoriska perioder, där montrarna har längre övergripande texter och innehåller allmänt relaterade objekt. Föremålen har inte ställts ut med fokus på det estetiska, utan det är snarare själva montern som står för den biten. Istället verkar föremålen valda för att representera monterns tema, vilket Kristian Göransson också talade om i intervjun. Ett undantag är montern med Ajia Irini, där man har försökt skapa en miljö genom att ställa upp materialet liknande som det hittades.

Montrarna "Symposium" och "Mytologi" i *Antikens Grekland och Rom* innehåller några dekorativa keramikföremål med motiv relaterade till temana, och i fallet med "Symposium", vilka användes till detta. De övergripande texterna till ämnena är inte direkt relaterade till föremålen eller dess funktion, utöver motiven på dekoren. I fallet med "Symposium" finns det en viss funktionsrelation, då keramiken använts till detta ändamål, men detta är inget som det fokuseras på i någon text. I till montrarna tillhörande texthäften beskrivs föremålen, men utöver proveniensen är fokus på deras dekormotiv. Föremålen presenteras utlyfta ur samhällskontext och mening, och ger vid första anblicken ett konsthistoriskt intryck som vackra objekt. Däremot försöker texterna berätta något kulturhistoriskt, dvs. om mytologi och festligheter, utifrån en väldigt estetisk presentation. I skulpturdelen är själva ämnet delvis rent konsthistoriskt, med en längre text om porträttskulpturens utveckling, vilket också märks i hur estetiskt föremålen är uppradade. Delvis är ämnet också kulturhistoria,

---

⁹ Exempelvis nämns varken kriget mot perserna, eller Athens krig mot Sparta eller ens utvecklingen av Magna Graecia och Athens roll. Utställningen har visserligen en text med rubriken "Magna Graecia", men denna tar inte upp historiska händelser.

med gravmonument, vilka också framställs mycket estetiskt och materiellt i texterna. Dessa monument hade visserligen en mycket estetisk funktion i sin samtid, vilket framkommer i utställningen, men de mer relaterade, abstrakta aspekterna, som juridik, religion och filosofi synliggörs inte alls.

Framställning av artefakter och människan

Alla utställningarna saknar på det stora hela information om samhällsorganisationen i de antika samhällena. Demokrati, namn på kungar och kejsare etc nämns, men det står ingenting utförligare om hur systemet fungerade, trots att det finns en del historiska källor om detta. Som det är nu får besökaren ingen helhetsbild av hur dessa samhällen var organiserade. Utställningarna tar exempelvis inte upp delar av samhället som administration, rättssystem, slaveri eller medborgarskapssystemet. För att fortsätta på ett liknande spår behandlar inte utställningarna aktörerna i det som beskrivs. Till exempel handlar texter om vad det handlades med i antiken, medan själva handelsmännen och deras roll i samhället är osynliga. Bruksföremål och hantverk är centrala på båda museerna, med beskrivningar av exempelvis hur keramik tillverkades, men själva hantverkarna och råvaruproducenter är osynliga. Besökarna får ingen bild av dessa människor, deras liv eller roll i samhället som stort. Vidare saknar båda utställningarna en övergripande text som behandlar klasssystemet, och därmed olika yrken som existerade och hur olika människogrupper levde. Indirekt nämns slavar och frigivna slavar, men det finns ingen förklaring till hur detta system var uppbyggt, och grupper som fria icke-medborgare och inflyttade utlänningar tas över huvud taget inte upp. Det är främst i vissa reliefer i *Antikens Grekland och Rom* samt på vissa dekormotiv i *Antiksamlingen* som dessa människor och de faktiska näringarna blir synliga.

Vi anser att det är underligt att utställningar som är så pass föremålsbaserade fokuserar så lite på hur föremålen brukades och av vilka. Fokus är på det rent fysiska: hur det är tillverkat, material och dekoration, men inte på samhällskontexten runtomkring, även när det berör en period som det finns mycket information om. Exempelvis, i *Antiksamlingens* tema *Keramikkens sternestykker* står inget om huruvida dessa ansågs vara mästerverk i sin samtid, ifall hantverkarna hade någon speciell status då samt vilka som tillverkade och använde dessa och ifall det och användningsområdet skilde sig från annan liknande keramik. Istället framställs keramiken på något slags odefinierat sätt som tidlösa mästerverk. Likadana tendenser finns i montrarna med keramik och statyerna i *Antikens Grekland och Rom*. Ibland nämns att något är tillverkat av en specifik målare, utan ytterligare information. Besökaren får själv fundera ifall denna målare var särskilt renommerad under i sin samtid, eller om det är en helt modern synpunkt, och vad det i så fall beror på. Även montern om symposier, som genom sitt tema hade kunnat ha mer fokus på föremålen som just bruksföremål behandlar ändå i sina beskrivningar bara dekormotiven och vad som kan uttolkas utifrån dessa. Texterna om statyerna handlar också om den rent fysiska beskrivningen, eventuellt vem den föreställer, samt ibland tillverkare och sentida renovering, medan det saknas all form av kontext kring deras tillverkning och bruk i antiken.

I *Antiksamlingen* är de kulturhistoriska artefakterna starkt i fokus, särskilt då stora delar av texterna är beskrivningar av dessa eller på annat sätt behandlar objekten, exempelvis olika tillverkningsmetoder, verkstäder och spridning via handel. Även här är motiv på statyer och keramik återkommande fokus, men här finns också ett större fokus på föremålets funktion. Föremålen har också en bred spridning, både geografiskt och tidsmässigt, men även rent funktionsmässigt.

Ett genomgående problem med alla utställningarna är, som sagt, att fokus allt för ofta blir på själva föremålet och dess praktiska funktion, istället för dess funktion i samhället eller dess tillverkare och användare. Enligt oss borde fokus snarare ligga på vad det är möjligt att utläsa om människan utifrån föremålen, istället för, som det ofta är nu, vad det är möjligt att utläsa om föremålen själva och dess dekor. Som ett modernt exempel kan vi ta en mugg med dekor av Londons tunnelbana: i detta fall borde en betraktare inte bara analysera tunnelbanesystemet som motiv, utan sätta muggen i ett större perspektiv. Exempelvis att det är en typisk souvenir, och därmed en dussinvara, den är främst tänkt för varma drycker, det är en typisk symbol för London för en utomstående och att den antagligen är sedd som lite folklig och ofin.

En annan aspekt som är synlig i alla utställningarna är bristen på information om de abstrakta och immateriella delarna av kulturerna, till förmån för det rent materiella. Utställningarna visar mycket lite av den idéhistoriska kulturen i antiken, förutom delar av det rent religiösa livet. Exempelvis saknas föreställningar om döden, utom i delen om Egypten, slaveri, medborgarskap, sexualitet, straffväsende och samhällsklasser, mm. Dessa aspekter brukar ofta i någon form dyka upp i kulturhistoriska utställningar om andra perioder och kulturer. Bristen på detta är förvånande då det finns relativt gott om information om dessa aspekter i antiken, och då det är något som kan hjälpa moderna människor att relatera bättre till det antika samhället. Att enbart visa en kulturs materiella sida skapar bara en halv förståelse, där mycket förblir osynligt. Om man tar slaveriet som exempel: det framgår i utställningarna att det förekom, men en modern besökare utan förkunskap om detta kommer fortfarande ställa sig flera frågor; var slaveriet etniskt, ärftligt eller kunde vem som helst drabbas? Hur blev någon frigiven och vad innebar det till skillnad från att vara medborgare? Och hur såg man i antiken på slaveriet och slavarna? Detta är aspekter som är främmande och därför antagligen spännande för en modern besökare, men som inte tas upp i utställningarna idag.

Krav på besökarna

Genomgående ställer ingen av utställningarna särskilt höga förkunskapskrav på besökarna, utan fungerar liknande de flesta andra kulturhistoriska utställningar, med förklarande texter. Föremålen förväntas inte tala för sig själva, och utställningarna går att upplevas i vilken ordning som helst utan att mista i förståelse. Alla utställningarna utom *Cypern genom tiderna* saknar till stor del information om övergripande historiska perspektiv och skeenden, vilket gör att en besökare utan denna information kommer fortsätta sakna en övergripande bild om perioderna, men den kan antagligen utan problem ändå förstå utställningarna. Alla utställningarna försöker att till största delen förklara eventuella termer eller uttryck för besökarna, även om detta inte alltid

är konsekvent i den engelska översättningen av texterna. Det finns dock undantag, särskilt på Medelhavsmuseet, där som nämnt ovan, de numrerade listorna på montrarna i Cypernutställningen är fulla av oförklarade specialisttermer. Likadant är det med de specialnämnda målarna i texthäftena i *Antikens Grekland och Rom*. Vi får intrycket att Medelhavsmuseet har mer information som är till för att berika en besökare med specialistkunskaper, samtidigt som en vanlig besökare kan förstå utställningarna i stort. Vi uppfattar det som att alla utställningarna i studien är lagom förståeliga för en vuxen genomsnittsbesökare, men att denne bör ha någon slags förförståelse kring vad antiken är.

Delstudie 2. Intervjuer med museipersoner

Intervju med Bodil Bundgaard-Rasmussen, överintendent för

Antiksamlingen med ansvar för antiksamlingarna

Bodil Bundgaard-Rasmussen berättar att utställningen gjordes 1994, och att två klassiska arkeologer och en egyptolog utgjorde den expertis som användes för att skapa utställningen. Hon tycker att responsen var bra när den öppnade: besökarna gillade ljuset, de sparsamt fyllda montrarna och färgvalet. Hon säger att många utländska besökare fortfarande tror att utställningen är helt ny, trots att den är ett barn av sin tid. Hon är väldigt nöjd med utställningen, men om hon hade gjort den idag hade hon valt att ta upp handel och illegal införsel av antikviteter som ett tema.

Bundgaard-Rasmussen tror att den egentliga anledningen till att besökarna går upp till *Antiksamlingen* är att de vill se fina saker, även om detta inte har varit fokus för utställningen. När vi frågar om den är välbesökt idag säger hon att den skulle ha varit mer välbesökt ifall den hade legat på bottenvåningen. De gör inga besöksmätningar längre sedan en reform för fri entré infördes i Danmark – hon är osäker på om det var 1998 eller 2000 – men drar sig till minnes att när mätningarna gjordes kom lite mer än en tiondel av de som kommit in på museet upp till *Antiksamlingen*. De besöksmätningar som görs på museer i Danmark sker på nationell nivå. Bundgaard-Rasmussen berättar att de inte har några separata besöksutvärderingar men att de försöker känna av situationen för alla utställningar med en årlig utvärdering som görs på museet. Hon berättar vidare att de framtidsplaner som finns för utställningen är att de vill ha fler föremål som relaterar till nutiden, men det är främst en fråga om utrymmesbrist och resurser. Hon säger dock att hon hoppas på att den håller några år till som den är.

Besökare och målgrupp

Bundgaard-Rasmussen säger att den tänkta målgruppen för *Antiksamlingen* är den intresserade vuxne, men att även barn i vuxet sällskap ska kunna få något ut av ett

besök. För att anpassa sig till besökare med olika förkunskapsnivåer har de valt att ha lite längre textavsnitt som introduktion till de olika temana, men ändå sparsmakat, och ha föremålstexter som är kortfattade och går ut på att relatera till den antika människans tillvaro. Hon berättar att den tidigare utställningen, som var mer traditionellt indelad i material- eller föremålskategorier, blev kraftigt uppbruten för att kunna möjliggöra detta. Danska gymnasieklasser var en stor besöksgrupp i utställningen tills en gymnasiereform för ett par år sedan, då historieämnet blev mer fokuserat på filosofi, arkitektur och perspektiv till nutiden, och Bundgaard-Rasmussen berättar att utställningen har försökt anpassa sig till det. Annars är gymnasiet fortfarande en stor besöksgrupp, säger hon.

Bundgaard-Rasmussen berättar att de nationella besöksundersökningarna visar att den typiske museibesökaren är i övre medelåldern. Den åldersgrupp som utställningen saknar är de mellan 18 och 25 år, men hon anser inte att de inte är absolut nödvändigt för dem att komma till utställningen, och uttrycker att:

Men sen kommer det en period i unga människors liv när de ska utbilda sig, de ska arbeta, de ska ha barn... så när de så en viss ålder, och så kommer de igen. Och det tycker jag är helt okej. Men jag vet att det finns många som inte- som tycker att det är mycket viktigt att vi får fatt i de där unga människorna. Ja, det vet jag inte om det är så viktigt... Jag tror att, att, att om det är något som rättar sig efter unga människor så kommer de. Man kan ju inte säga att vår period i samlingsen är så starkt fokuserad på en ungdomskultur. Det skiftar allt för snabbt, man kan helt enkelt inte följa det. (Övers. Julia Mason)

Bundgaard-Rasmussen, 2012-02-22

Hon tillägger att man skulle kunna göra specialutställningar eller något arrangemang med musik för att kunna dra till sig unga människor, men att det har mindre med utställningarna att göra. Hon nämner också att det är svårt att få alla demografiska grupper till utställningen men att det har blivit något lättare sedan de fick fri entré.

Teman i utställningen

På frågan om vilka teman som de har fokuserat på i *Antiksamlingen* svarar Bundgaard-Rasmussen att det bl. a. är helgedomen, familjelivet och symposier. Hon tycker det är viktigt att visa de historiska förutsättningarna för det som finns idag, men att upplevelsen i kombination med utökad kunskap om hur man levde i Grekland, Italien och Egypten under antiken är en värdefull behållning. Hon berättar att för få människor att framträda i utställningen har de försökt använda deras koppling till föremålen, istället för att bara beskriva föremålen i texterna, men att de inte har lyckats riktigt överallt:

...och det är också några ställen, till exempel kera- den där utställningen där det är mycket keramik, där är det fokuserat på föremål. Helt säker, där. Men annars har vi använt mycket- lagt mycket kraft på att få texterna till att handla om människorna på- i de avsnitt där det är möjligt för- för hur föremålen är sammanställda, så att man omedelbart liksom kan se vad som sker där. (Övers. Julia Mason)

Bundgaard-Rasmussen, 2012-02-22

Hon berättar vidare att arkitekturen i lokalen möjliggjorde att visa både den mer intima och privata historien i sidorummen, och den mer officiella, som monumentala objekt och porträttbyster, ute i mittgången.

Utställningens pedagogik

Bundgaard-Rasmussen anser besökare till utställningen inte behöver ha en så gedigen bakgrundskunskap om antiken, det viktiga är att det finns ett flöde i berättandet och att de kan hänga med. Hon tycker vidare att utställningen tillgodoser både den besökare som kommer för att uppleva konst och den som vill ha detaljerad information om antikens tillvaro. Hon svarar att hon inte tycker antikens koppling till konsten har påverkat deras utställningsstrategi, istället har hon och hennes kollegor använt den arkeologiska infallsvinkeln där materialet inte är så vägledande. I fråga om pedagogiska tillvägagångssätt berättar hon att de har utgått mycket från skolundervisningen, men samtidigt har de inte varit alltför rigorösa med det, eftersom undervisningsmetoder för skolorna ändrar sig oftare än permanenta utställningar. Hon berättar att utställningsstrategin i *Antiksamlingen* skiljer sig från andra utställningar på Nationalmuseum, och jämför med utställningarna *Danmarkshistorier* och *Danmarks oldtid*. Besökarna har en närmare relation till den historia som berättas där, säger hon.

När vi frågar om hur de har använt sig av nya rön och modern forskning inom klassisk arkeologi och museologi svarar hon att det är svårt när man t ex gör texter som är avsedda att hålla längre tid, eftersom sådant förändras. I något fall beställde de tomma skyltar eftersom de inte visste vad de skulle skriva just då. De har också kompletterat utställningen efterhand med både föremål och nya texter, och lade exempelvis in en video om statymålning för några år sedan.

Intervju med Kristian Göransson, intendent på Medelhavsmuseet

Dagens utställning

Kristian Göransson berättar att museet för nuvarande har prioriterat utställningen om Cypern, vilket p. g. a. platsbrist har lett till att de tog bort den gamla utställningen som handlade om olika aspekter av livet och döden i antikens Grekland och Rom. Göransson är dock själv kritisk till hur lite Grekland och Rom idag är synligt på museet, och berättar att de har tänkt åter sätta upp mer material därifrån, för att presentera fler teman. Han säger att det är extra viktigt då det är särskilt efterfrågat av skolbesökare. Detta har dock inte blivit gjort än, vilket han ser på med självkritik.

Göransson säger att den expertis som museet har använt sig av i utställningarna i huvudsak har lutat sig på ämneskunskap och kunskap om samlingarna. Det har varit två, ibland tre intendenterna inblandade bland personalen, något som han anser fullt tillräckligt även om de inte alltid har varit disputerade. De har inte haft någon särskild expertis i fråga om museologi eller pedagogik. Han säger att de dock håller sig à jour om nyheter inom museologi, och att pedagogerna har kommit in sent i arbetet.¹⁰

---

¹⁰ Detta bekräftades även i intervjun med pedagogen.

Besökare och målgrupp

I intervjun berättar Göransson att utställningen är generellt välbesökt, även om det är säsongsbaserat med övervikt på höst och vinter gentemot vår och sommar. Turisterna är dock fler på sommaren. Visningar om både Egypten och Grekland-Rom efterfrågas mycket av skolklasser. Han nämner att de på museet försöker uppmärksamma visningsbesökare även på Cypernutställningen, då den inte är en naturligt efterfrågad del för de flesta besökare, som mer identifierar antiken med Egypten, Grekland och Rom. Han säger att han tycker Cypernutställningen kan berätta mycket om antiken generellt, särskilt om religion, kult och relationen till gudarna.

Göransson anser att de faktorer som bidrar till en bra utställning, som drar folk, är att den talar till besökaren, och ifall besökaren kan relatera till den. Responsen på Cypernutställningen har varit stor, mycket för själva formgivningen, eftersom montrarna blev specialdesignade av White-arkitekterna. Han berättar om hur dessa blev mycket uppmärksammade inom arkitektur- och designkretsar i Stockholm. Göransson berättar också att även byggnaden imponerar mycket på besökaren, liksom terrakottasamlingen från Ajia Irini, som han beskriver som mycket effektivt presenterad.

Vid frågan om vilka målgrupper de försöker dra till museet blir svaret att museet letar efter ”en yngre publik” samt en publik som ”motsvarar Sveriges demografiska utveckling”. Han tror att eftersom en del av samlingarna kommer från andra länder (i s h Mellanöstern) kan de locka till sig invandrare från dessa länder. De har också en ”ganska aktiv, bra kontakt” med föreningar, studieförbund och SFI, även om skolor är den dominerande gruppen, där visningar ges till allt från barn i förskoleålder ända upp till vuxna studenter på universitet. Han nämner också att *Vita lögner*,¹¹ som visade upp kopior av skulpturer, målade utifrån originalfärgerna, var den utställning som genererade mest unga besökare.

Göransson redogör för museets olika strategier att locka till sig en yngre publik, bland annat genom kaféet, specialföreläsningar kvällstid och sociala medier. Hans uppfattning är att man kan skapa ett intresse och lärande hos olika målgrupper genom större texter och föremålsbeskrivningar. P. g. a. lokalen planlösning och dess k-märkta inredning finns det dock problem med att få utrymme för texter, och han påpekar att det kanske inte alltid är helt estetiskt med mycket text, samt att texternas tvåspråkighet minskar utrymmet med hälften.

På frågan om varför han tror att det är en äldre publik som dominerar svarar han att förkunskaperna saknas hos de yngre;

De känner att ”varför ska jag gå och titta på gamla statyer och krukor?” Man kan gå på Moderna Museet /.../ Och att vår tid, vår samtid är så, den är ju ganska... den är ju samtidsfixerad. Det saknas ju ofta ett historiskt djup. Man har ju tappat rätt mycket av det här, bildningen då, som jag då gärna slår ett slag för. I all utbildning saknar man då bildningen, och det är ett problem att antiken då, det vet ju ni och det vet vi som håller på med det, att för att kunna förstå väldigt

---

¹¹ Tillfällig utställning på Medelhavsmuseet, 9 oktober 2010 - 30 januari 2011.

mycket av senare tider måste man kunna antiken. Man kan inte titta på en tavla från barocken och om du inte känner till antiken och den bibliska historien, då kan du inte läsa det här motivet,...

Göransson 2012-03-07

Här tar Göransson upp just behovet av att avkoda konst, och en persons beroende av klassifikationssystem för att kunna göra detta, liksom Bourdieu och medförfattarna tar upp i *The Love of Art* (Bourdieu et al., 1990: 41-7). Detta är enligt oss inte heller enbart avgränsat till att förstå konst, utan även andra kulturyttringar och samhällsidéer. Systemen för att avkoda är också något som en person måste lära sig via utbildning, och det finns, precis som Göransson säger, ett bildningsproblem idag, då många saknar dessa kunskaper och därmed möjlighet att avkoda delar av tillvaron. Enligt honom är det viktiga med antiken att människor måste känna till antikens historia för att förstå vår värld och få en behållning av historien. Kunskap om antiken ger också ett mångtusenårigt perspektiv på dagsaktuella frågor. Han tror att besökaren är nyfiken, vill lära sig något, upptäcka oväntade saker och bli överraskade, även om de redan besitter förkunskaper. Han tror också att besökaren vill använda museet som en ingång till att söka vidare information om ämnena.

Människan och konsten

Göransson säger att de tema som finns i utställningen om Grekland och Rom idag är mytologi, kult och religiositet, men att de saknar andra aspekter, som exempelvis kvinnan och krig. På frågan om hur utställningen skildrar den antika människan svarar han att den speglas genom de romerska porträtten, klädstilar och klassamhället som syns i vasmåleriet, människans relation till gudarna samt krig och handel.

På frågan om antikens relation till konsten svarar han att han är medveten om att det estetiska seendet styr omedvetet när man väljer föremål till en utställning:

Men jag är ju också arkeolog, jag menar jag har ju jobbat väldigt mycket med arkeologiskt material som är totalt oestetiskt, och försöker ju hela tiden förhålla mig någorlunda neutral. Givetvis uppskattar jag en vacker skulptur, och jag vill gärna att de ska få, att vi ska visa det bästa vi har på museet, om då det bästa är det vackraste så gör vi det, men jag vet också att föremål som är till synes oansenliga kan berätta en jättespännande historia.

Göransson 2012-03-07

Han säger att antikens koppling till ”traditionell konst” är intressant men svåråtkomlig, den berör bara en bråkdel av det antika samhället och resulterar i att skildra det dagliga livet hos den absoluta eliten, eftersom det som är bevarat från denna samhällsklass är mer beständigt. Keramiken ger en annan bild om det som möjliggjorde de sköna konsterna; slavar, hantverkare och jordbruksarbetare. Men han säger att museet försöker balansera det materiella med de skriftliga källorna.

Göransson tror att många besökare kommer till museet för att se konst även om museet alltid har beskrivits som kulturhistoriskt:

Men just för att så många föremål är vackra i en sån västerländsk konsthistorisk tradition och grundläggande för det som har skapats sen, så är det ju så att folk har ju ett slags konsthistoriskt,

konsthistoriskt intresse. Många kommer hit för att se, ja, vackert vasmåleri och vackra skulpturer och sånt. Så ja, det gör det nog, skulle jag säga.

Göransson 2012-03-07

Vid frågan om vilka pedagogiska grepp som har använts i utställningarna hänvisas vi till museets pedagoger.

Intervju med Fredrik Helander, pedagog vid Medelhavsmuseet

Fredrik Helander berättar att för tillfället används den professionella pedagogiken i tolkandet av utställningarna, som återges till besökarna och då främst till skolbarn. Övriga når man med hjälp av de kvällsföreläsningar som ges. Museet har inte haft pedagoger från början, men Helander berättar att de hoppas kunna bli en större del av utställningsverksamheten i framtiden. I och med den nya organisationen med de övriga världskulturmuseerna har de nu fått en utställningsavdelning som skapar modeller för hur utställningsprojekten ska se ut.

Helander menar att det kan vara svårt att koppla föremålen som finns i utställningen med det som läses i skolan, eftersom de senare är mer abstrakta begrepp som flodkulturer och demokrati. Så han berättar att det gäller att försöka göra den kopplingen i guidningen.

Analys

Besökare

Bundgaard-Rasmussen säger att målgruppen för utställningen är den intresserade vuxna men att även barn ska kunna få något ut av det i sällskap med vuxna. Hon berättar att de försökte anpassa utställningarna efter olika förkunskapsnivå genom texterna. Hon tar också upp att gymnasieklasser är en väldigt viktig besökargrupp för dem. Deras genomsnittliga besökare är medelålders, och som vi nämnde ovan, tycker hon inte att det är särskilt problematiskt. I stark kontrast står Göranssons uttalande, då han på frågan om målgrupp svarar att museet försöker locka till sig en yngre publik och direkt även nämner målsättningen att ha en bra demografisk representation. Han säger också att de har försökt anpassa sig till olika grupper genom texterna.

Vi anser att det är anmärkningsvärt hur intendenternas syn på yngre besökare skilde sig så mycket åt. Båda anser att det krävs specialåtgärder för att locka till sig unga, även om vad dessa skulle bestå av skiljer sig, och medan Göransson säger att detta är en viktig målgrupp svarade Bundgaard-Rasmussen att det inte är så viktigt för henne.

Ingen av dem verkar ha en särskilt tydlig bild av utställningarnas tilltänkta målgrupper. För oss känns det som om målgrupper inte var tydligt formulerade i utställningarnas planeringsstadium, även om det har tillkommit i den senare verksamheten.

Utställningarna

Bungaard-Rasmussen uppfattar *Antikutställningen* som tillgänglig och berättar mycket om hur de har försökt utforma den så genom anpassade texter och en planlösning där man kan välja att utforska teman man tycker är intressanta, och genom att relatera mycket till människan. Eftersom hon säger att den tilltänkta målgruppen är ”den intresserade vuxne” så borde det innebära utställningen är tänkt att vara intressant för den vuxne som redan är någorlunda intresserad av antiken. Hon säger dock att besökaren inte behöver ha en så djup kunskap om antiken så länge den kan hänga med, och att de har anpassat texterna efter det. När det gäller lärandeaspekter får vi fram att hon tycker det är viktigt att utställningen ger besökaren kunskap om hur man levde i antiken, vilket i sig kommer att vara en behållning, men också ge besökaren ett historiskt perspektiv på nutiden.

Göransson svarar att det fortfarande finns mycket att göra i utställningarna för att göra dem anpassade för besökare med olika förkunskaper, men berättar att de försöker med hjälp av större, introducerande texter och att ha föremålslistor, så att besökaren ska kunna identifiera allting den ser. Han tar återkommande upp att de har problem att hitta ytor åt texter, och att de ska utveckla detta. Målsättningen är att få dit nya besökare, som ofta inte är så museivana, och han berättar om deras strategier för det: specialföreläsningar, digitala medier, samarbete med föreningar, SFI och andra. Vi får intrycket av att mycket av intresse- och tillgänglighetsaspekterna ligger i museets arbete snarare än i själva utställningarna. Det känns också underförstått att museet inte behöver arbeta på att locka dit de redan antikintresserade, även om Göransson berättar att de även vill överraska denna grupp med nya kunskaper och upplevelser.

Göransson berättar att han vill att utställningarna ska stimulera besökarna att bli intresserade och vilja lära sig mer om antiken. Det viktiga är också att ge ett historiskt perspektiv på aktuella händelser, och ge människor ett mer långsiktigt tidsperspektiv. Göransson säger att han vill slå ett slag för allmänbildningen, och tycker att det behövs idag, och att utställningsarbetet är en del i detta.

Något som båda intendenterna återkommande tar upp är vikten av att ge besökarna ett historiskt perspektiv på nutiden, snarare än att ge detaljerad fakta om antiken. De tar också upp ett lärandeperspektiv genom att de vill stimulera ett intresse hos besökarna och väcka deras nyfikenhet att själva vilja ta reda på mer om antiken. Detta känns som ett modernt perspektiv. Båda uttrycker att även om de tror att vissa besökare säkert har ett konsthistoriskt perspektiv på materialet, och vill se det ur ett rent estetiskt perspektiv, så är detta inte utställningarnas syfte eller målsättning.

Delstudie 3. Intervjuer med besökare

Fallstudie Medelhavsmuseet

Den absoluta majoriteten av besökarna har högskoleutbildning eller högre. Av 13 intervjuer utfördes fyra med personer i 20-årsåldern, två med personer i 40-årsåldern

och resten med pensionärer mellan 60 och 70. Den ena informanten i 40-årsåldern var där med sin dotter, och den andra var där av yrkesrelaterade skäl. Två par var åldersblandade: Ett bestod av en pensionär och en 20-åring, och ett av en medelålders man samt en pensionär. Det enda barnet som var närvarande var ca 13 år. Besökarna var till övervägande del kvinnor. Av informantgrupperna bestod bara en av en ensam man, i tre övriga fall var en man där tillsammans med en kvinna. Sju av grupperna hade kommit till museet för att se den nya utställningen om etruskerna, och de flesta av dessa hade besökt museet tidigare. En tydlig tendens var att det främst var pensionärer som var där för den temporära utställningen, och att resten besökte museet av andra skäl. En av dessa yngre besökare var där för att hitta en sfinx att rita av till en uppgift, en för att besöka olika typer av museer inför en utbildning, och de övriga verkar ha valt att gå dit av allmänt intresse. Alla besökare talade svenska.

Intresse och förkunskaper om antiken¹²

Alla besökare utom tre svarade att de hade intresse för antiken, och två av dessa intygade att de hade ett mer allmänt historiskt och kulturellt intresse. Besökarnas förkunskap varierade, där de flesta sa att de hade viss förkunskap, men inte alltid utvecklade vad den bestod i. Relativt många gav dock konkreta svar och verkade ha mer kunskap om antiken än vad vi uppfattar som normalt för genomsnittet av allmänheten. Flera nämnde att de besökt antikmuseer och liknande utomlands. På frågan vad de var mest intresserade av med antiken och helst ville se i antikutställningar varierade svaret, då vissa nämnde en specifik kultur, andra något tema eller ett mer allmänt svar. Ett återkommande tema var intresse att se hur människor levde på den tiden, och en önskan att veta mer om dem och deras vardag. Några svarade, mer övergripande, att museibesök i allmänhet är till för att få reda på något nytt, och dessa var alla unga personer.

En informant var främst intresserad av egyptologi. Två informanter som aldrig hade varit på antikutställning förut sa att de ville få en känsla av hur folk levde förr och var intresserade av att veta: "...hur de lyckades så bra, för det var ju verkligen stora grejer de gjorde. Typ pyramiderna, mumierna, alltså var de fick allt ifrån."

En person var stambesökare på museet och hade hela sig liv haft ett stort antikt intresse. Hon sade sig läsa böcker om ämnet, gå på utställningar och följa utgrävningar. Hennes största intresse var Grekland. Två informanter sade sig inte ha så stor förkunskap, men hade besökt historiska platser i Grekland och Rom. De ville se "allt". De sa också att vardagsföremål var intressanta men tillade att: "...men det finns det mindre av, av naturliga skäl!"

En person hade ett mer allmänt historiskt och museologiskt intresse. Enligt henne var målet med museibesök att lära sig något nytt och se saker som man inte sett tidigare. I ett informantpar var den ena intresserad av Egypten och den andra av Rom, och var otydliga med sina förkunskaper tills de senare i intervjun nämnde att kände till mer om antiken än vad som stod i texterna. De ville främst lära sig något nytt, som de inte hade fått reda på i skolan. En informant var stambesökare på museet med intresse både för antiken och museer i allmänhet. Hennes intresse var främst för romarna. En

---

¹² Sammanfattning av svaren på frågorna: Har du varit på antikutställning förut? Har du intresse för antiken? Vad har du för förkunskap om antiken? Vad är du mest intresserad av med antiken, och vill se på utställningar om den?

person som bara letade efter en sfinx att rita av hade viss förkunskap från att ha läst konsthistoria. Hon sade sig främst vara intresserad av det egyptiska, och förtydligande att det var häftigt att se stora statyer, och tänka sig hur länge sen de var gjorda. En informant brukade gå på antikutställningar i hela Europa och hade mycket stort intresse för antiken. Hon hade läst klassisk fornkunskap och var främst intresserad av det cykladiska materialet. Ett par hade intresse för Egypten och sade sig ha läst om det och besökt andra utställningar. De var mest intresserade av hur folk hade levt och svarade bestämt: ”Det är ju det som är det intressanta!”

Ett annat par hade ett allmänt historiskt intresse och svarade på frågan huruvida de sett andra antikutställningar att de hade sett de om inkaguldet och terrakottaarmén, vilket tyder på att de antingen missförstått frågan eller led brist på förkunskaper, som terminologi. Mannen sade att man går på museer för att se gamla grejer, främst kulturella och religiösa aspekter. Kvinnan gav en längre utläggning:

Kvinnan: Det intressanta är ju brukssakerna, att se. Det är ju det här man har använt, det är ju väldigt vackert med smycken och prydnader och sånt. Men det är väldigt intressant med det här som man har använt tycker jag.

Intervjuare: Vardagsföremålen?

Kvinnan: Ja, precis, precis.

Mannen: Det gör att man får en bild av vardagen då.

En informant var en turistguide som var där för att förbereda en visning. Hon hade inget särskilt intresse för antiken, men ett allmänt kulturellt sådant. En annan informant hade läst kurser om antiken och besökt Pompeji och Heraklion. Hon var där med sitt barnbarn som helt saknade förkunskaper. Deras intresse låg främst i att det antika samhället var så likt nutiden, och fascinerades av likheten trots att det har gått så lång tid. En informant var stambesökare och hade även besökt antikutställningar i Rom. Hon sade sig ha läst böcker om ämnet. Hennes intresse var att få en helhetsbild: att se samhället och hur människor levde i olika delar av det.

Intryck av utställningen¹³

Informanternas intryck av utställningen varierade, och många jämförde utställningarna på museet med varandra, eller tog upp andra kulturhistoriska utställningar som de hade sett. Vid två tillfällen jämfördes det med museet såg ut innan ombyggnationen, med olika åsikter om resultatet. Intrycket verkar ha varit blandat, med några positiva, några mer tveksamma och flera som inte hade reflekterat över det eller inte tyckte att utställningen gick att jämföra med något. Två personer som var mer tveksamma beskrev centralhallen som komprimerad och svår att få en helhetsbild av. Vid två tillfällen nämnde informanter indelning i olika teman som något bra. Två personer nämnde speciellt temat med kvinnor i *Etruskerna i 3D* som något positivt, vilket även kom upp i andra frågor, men det verkar inte vara något som informanterna saknade när det inte var där, utan såg mer en positiv överraskning när

---

¹³ Sammanställning av svaren på frågorna: Hur tycker du att denna utställning var i jämförelse med andra utställningar du har sett? Vad tycker du om arrangemanget av föremål i rummen? Vad tycker du är mest minnesvärt i den här utställningen?

det väl fanns. Vid de två tillfällena som den mer traditionella utställningen aktivt jämfördes med *Etruskerna i 3D* föredrog informanterna den mer traditionella.

Fem personer uttryckte det som att montern med terrakottaskulpturerna från Ajia Irini-helgedomen var det mest minnesvärda på museet, men enbart en av dessa benämnde den med det namnet, och denna var en guide som aktivt läst igenom alla texter. De flesta verkade osäkra på vad föremålen i montern faktiskt var och var mest imponerade av det visuella intrycket, vilket kan tolkas som att de inte hade läst den tillhörande texten eller inte kom ihåg den. Fyra grupper kunde eller ville inte svara på vad som var mest minnesvärt i utställningen. Tre personer nämnde uttryckligen att de var mycket imponerade av hantverksskickligheten och skulle komma ihåg fina, tillverkade saker, och utöver detta nämnde tre personer specifikt fina guldföremål som det mest minnesvärda. Mumierna i den egyptiska utställningen lämnade också ett intryck, då de nämndes vid fyra tillfällen. Enbart en person nämnde ett specifikt föremål, vilket var en rakkniv. På frågan om arrangemanget och det rent estetiska varierade svaren, men de flesta var positiva. Vid tre tillfällen nämndes lokalen som något positivt och spektakulärt. Tre personer tog specifikt upp montrarna i *Cypern genom tiderna*, som något iögonfallande, men med delade åsikter ifall detta var något positivt.

En informant sade att man inte fick någon fördjupning och att det var svårt att få grepp om helhetsbilden av olika kulturer i utställningen. Han ansåg att utställningarna var svåra att sätta in i ett större historiskt sammanhang. Det mest minnesvärda enligt honom var konstskickligheten: Han blev imponerad av statyerna och guldföremålen, och tyckte det var fantastiskt att en så gammal kultur kunde göra dessa. Ett informantpar blev mycket entusiastiska vid frågan om det mest minnesvärda för dem, vilket var mumierna, djurmumierna och "alla fina saker". En annan informant nämnde också det som något speciellt bra att utställningen hade ett tema om kvinnan, samt att det mest minnesvärda var hantverksskickligheten, särskilt guldmaterialet. Ett par beskrev utställningen som "trevlig men lite plottrig". På frågan om det rent estetiska nämnde de att de uppskattade lokalen. Det mest minnesvärda för dem var gravskicket och guldföremålen. Ett par berättade att de först inte förstod att centralhallen var en utställning över huvud taget, men att de när tittat närmare på den tyckte den var lagom stor och kvalitativ med föremålen. Kvinnan nämnde speciellt att utställningen var vacker med sitt glasmaterial. På frågan om det estetiska svarade de att lokalen var fin, och att den passar till utställningen eftersom den också är i marmor.

En informant nämnde att det var bra med olika teman. Det mest minnesvärda för henne var att se mumier, och särskilt djurmumier, samt få veta resonemang och liknande bakom mumifiering. En informant beskrev centralhallen som "hennes älsklingar", men hade en utläggning om att hon föredrog utställningen innan ombyggnationen. Det mest minnesvärda för hennes del var sarkofagerna, samt en rakkniv som hon upptäckte var fuffigt konstruerad. En person svarade att hon inte hade reflekterat så mycket över utställningen, men att hon tyckte montrarna i *Cypern genom tiderna* var fula. På frågan vad som var mest minnesvärt frågade informanten sin dotter, som tyckte det var mumierna, och svarade inte för egen del. En informant

ansåg att det var svårt att jämföra utställningar, men att denna var komprimerad, med stort geografiskt och tidsmässigt spann på liten yta. Hon framhöll dock att miljön och byggnaden var fantastiska och att alla utställningarna var trevliga, samt att: "...miljön i sig är väldigt stimulerande, säkert, för de som håller på med forskning." Angående det rent estetiska uppskattade hon utseendet på Cypernutställningen, vilken hon beskrev som modern design. Det mest minnesvärda för henne var Ajia Irini-montern.

En informant tyckte det var svårt att jämföra utställningar, och sade att: "Det är väl lite svårt att säga, jag tycker det är lite spektakulärt de här stora montrarna, först undrar man ju 'vad är det för någonting, men okej, det är det där'." Hon tog också upp att hon uppskattat utställningen *Vita Lögner*. Det mest minnesvärda för henne var montern med alla terrakottaskulpturerna, dvs. Ajia Irini-montern, keramiken, glasmålningarna och hela den egyptiska utställningen.

Önskningsangående utställningen¹⁴

Två unga informantgrupper gav vid dessa frågor långa, kritiska utläggningar om hur de hade hellre velat se utställningen. Sex informantgrupper svarade att de inte hade någon åsikt, eller gav väldigt vaga, osäkra svar. Två tog upp rent tekniska problem, och två svarade kort att allting var bra som det är. Två personer hävdade uttryckligen att man måste vara insatt i antiken för att kunna sakna något eller ha en åsikt i frågan. Några övriga svar med kortare önskemål eller åsikter förekommer också. Vid tre tillfällen nämnde informanter att utställningen hade väldigt mycket keramik, men vid två tillfällen var de svävande med ifall detta var något positivt eller negativt.

En informant saknade att man inte fick mer fördjupning, eftersom han ansåg att det var svårt att få en helhetsbild av olika kulturer. Ett informantpar ville ha något modernare, med mer inlevelse i berättandet. De ansåg att man vill ha något mer än bara föremålet med proveniens, och att det borde kunna presenteras på ett intressantare sätt. De gav förslag på dramatisering, mer skönlitterär text eller filmer. De sade också att de ville se mer livsöden, bli berörda och känna att de var människor precis som dem i antiken. På frågan vad det tyckte det var för mycket av ansåg de att det var för många likadana föremål.

En person svarade att hon visste för lite för att kunna sakna något, och att hon inte märkte något sådant. En informant nämnde att det var jättemycket kärll, men var svävande på om det var bra eller dåligt. En annan informant utnyttjade frågan till att klaga på saker som var relaterat till annat än utställningen: som att museet öppnade för sent. På frågan vad det är för mycket av sade hon att det är lite många krukor staplade på varandra, alldeles för tätt. Hon sade också att hon inte tyckte om arrangemanget med glasen. Av ett åldersblandat par sade den äldre kvinnan att hon visste för lite för att veta vad hon skulle kunna sakna, men den yngre kvinnan bröt in med en längre, kritisk utläggning. Hon ansåg att utställningen var enformig och bara visade den vita antiken. Hon nämnde också att hon uppskattat utställningen *Vita Lögner*, eftersom det var bra att få reda på att historia kan ha fel, så att man inte bara litar blint på vad det står. Hon uppskattade, och underförstått saknade i utställningen,

---

¹⁴ Sammanställning av svaren på frågorna: Vad saknar du i den här utställningen? Vad tycker du det är (för) mycket av i den här utställningen?

när det blir fokus på kvinnan. En informant svarade att man måste ha specialkunskaper för att sakna något. På frågan ifall det var för mycket av något svarade hon nekande med motiveringen att museet är den typen som visar mycket föremål.

Att så många informanternas valde att inte svara, eller inte ansåg sig kunna svara, på dessa frågor, samt de vid några tillfällen uttryckliga påståendena att enbart insatta i antiken kan besvara dem skulle kunna tolkas som respekt inför vad besökarna vet är legitim kultur. Frågorna kräver ett uttalande av besökaren, att någonting uttryckligen saknas eller är för mycket av, dvs. att man inte är nöjd med något och att det kunde göras bättre. Även om flera besökare i intervjuerna har nämnt kritiska aspekter och indirekta förslag vid andra frågor verkar det annorlunda att göra så i en uttalad fråga om det. För att värja sig från att uttryckligen kritisera något som de är förväntade att uppskatta väljer de att inte svara, säga att en insatt person skulle svara bättre eller nöja sig med ett kort jakande svar (Bourdieu, 1984: 318). Dock ska man självklart vara försiktig med att dra för långtgående slutsatser här, och vissa besökare bryter mot mönstret genom att tydligt kritisera, även om dessa faktiskt alla hade någon form av högre utbildning och på så vis kunde vara mer frigjorda från tvånget att underkasta sig legitim kultur.

Bilden av människan¹⁵

På frågan om hur utställningen skildrade människans liv i antiken svarade tre informanter att det var bra skildrat, fem uttryckligen att det var dåligt eller för lite, och två sade sig inte veta. Ovanpå detta svarade tre att det inte var särskilt bra skildrat men ursäktade det med att det inte finns den typen av material bevarat och att det beror på vilka fynd som finns. En fjärde sade att det var lite, men att det inte går att visa mer utan att det blir för specialiserat. Två informanter drog direkt likhetstecken mellan frågan om människans liv och kvinnor. Majoriteten framhöll att människors liv var en viktig aspekt i antikutställningar. På frågan ifall utställningen var konst- eller kulturhistorisk svarade tio att det var kulturhistoria, varav tre var mer tveksamma. Två svarade att det var konsthistoria, varav en var mer tveksam. Fyra svarade att utställningen var både och, och ville inte välja något. De flesta tvekade innan de svarade och ville gärna framhäva att båda aspekterna var närvarande, eller sade att det kunde vara konsthistoriska föremål i en kulturhistorisk utställning. Flera påpekade att det var de själva som upplevde utställningen ur ett visst perspektiv.

Ett informantpar ansåg att utställningen skildrade människan och dess liv mycket dåligt, och gjorde det för uppstyltat och opersonligt. En person svarade främst att det var bra att det fanns en monter om kvinnan. En informant svarade på frågan om skildringen av människans liv med:

”Det är ju mest guldföremål naturligtvis, men det är ju det som finns, man kan väl inte begära att det ska finnas träfat, det finns naturligtvis inte, det finns inte kvar.”

---

¹⁵ Sammanställning av svaren på frågorna: Hur tycker du utställningen skildrar de antika människornas liv? (Tycker du att det är en viktig del i den här utställningen?) Tycker du den här utställningen känns mest konsthistorisk eller kulturhistorisk?

På frågan om konst- eller kulturhistoria svarade hon att hon själv såg det som kulturföremål men fortsatte med att det trots allt var konstföremål. I en intervju svarade en informant att det är vad man har lyckats hitta och gräva fram som styr hur mycket det blir av det ena eller andra i utställningen. En informant svarade först att hon mest sett utställningen ytligt och inte hade någon åsikt i frågan, men senare i intervjun sade hon att hon nu reflekterat över det och tog upp att hon tyckte det var viktigt och intressant med hur människorna levde förr. Hon nämnde särskilt att hon ville veta deras syn på religion och varför de gjorde saker som de gjorde. En person verkade dra likhetstecken mellan människors vardagsliv och kvinnan när intervjuaren ställde frågan. Hon svarade också att det var ganska lite om livet, vardagen och kvinnor och att detta var mycket viktigt, men sade att det inte går att ha mer eftersom det då skulle krävas en särskild utställning om det, och att det inte skulle få vanliga besökare att gå dit, i alla fall mer än en gång. Hon svarade att hon inte kunde skilja mellan konst- och kulturhistoria, men kom sen fram till att:

”Nej, Neej, historia är det ju inte, så det, jag går ju inte och tittar på, i varje rum och tänker ”det är Nero och han levde så och så. Nej, jag avnjuter det nog mera som konst, konst, faktiskt eller estetiskt, eller ja. Vi är gamla kollegor som går en gång i månaden på konstmuseer och där och så, och jo det är konstaspekten för de andra åtminstone, för mig är det antiken.”

Ett informantpar svarade att utställningen inte skildrade människorna särskilt mycket, och särskilt inte livet för människor i allmänhet. De sade att detta var viktigt, men att de förstod att det främst var föremål från överklassen som har bevarats, eftersom det hade förvarats i gravar. En person sade att det främst fanns information om människan där ifall man läste sig till det, men inte så konkret. En informant ville inte skilja på konst- och kulturhistoria, och sade att utställningen visade att det var invävt i vartannat. Hon nämnde att hon arbetat med keramik, där detta särskilt märktes. En informant svarade att hon inte hade läst tillräckligt om det för att föreställa sig människornas liv, och att man måste ha bakgrundskunskap för att veta något om det, då föremålen inte talar själva.

Åsikter om texterna¹⁶

Fem av informantgrupperna gav enbart korta jakande svar på de textrelaterade frågorna, där de fåordigt beskrevs som ”bra” eller ”okej” och inte utvecklades mer. Detta var blandat över åldersgrupperna. En äldre man hade enbart sett utställningen om etruskerna och uttalade sig enbart väldigt vagt om just den. Flera personer associerade den första frågan främst till texternas fysiska utseende, och detta påpekas som viktigt av flera. Två grupper jämförde texterna, i detta fall fördelaktigt, mot andra museers texter. Flera upplevde texterna som lagom långa, och underförstod att de helst inte vill ha längre texter. Textfrågorna är tydligt det som informanterna verkade uppleva att de hade minst att säga om, då så många svarade kortfattat. Den enda informant som gjorde en längre, och mer kritisk, utläggning var personen som arbetade som guide. Hon var också den enda som nämnde texthäftena i

---

¹⁶ Sammanställning av svaren på frågorna: Vad tyckte du om texterna? Läste du dem? Var de informativa? Är de på en lagom nivå?

utställningarna, och verkar ha varit den enda som hade lagt märke till dessa eller i alla fall ha läst i dem.

En informant tyckte texterna var förståeliga, med motiveringen att man inte måste ha läst konsthistoria för att förstå. Ett informantpar påpekade enbart att texternas färgval gjorde dem lite svårlästa, men jämförde dem fördelaktigt med Historiska Museet som ett varnande exempel. Ett annat informantpar tyckte att texterna var bra eftersom de inte tyckte man behövde någon förkunskap för att förstå dem, men nämnde att de själva hade stor kunskap och därför inte var rätt personer att uttala sig. En person uppskattade att texterna satt högt och hade bra färgval. Hon jämförde dem fördelaktigt med andra museers mindre lyckade texter. Hon tyckte också att de var lagom informativa, och inte för mycket. En informant gjorde som sagt en längre utläggning där hon ogillade att utställningen tvingar besökarna att leta i texthäften, och önskade att texterna skulle vara mer åskådliga. Hon gav förslag på att det behövs två nivåer av texter: en mer sammanfattande överskådlig för de besökare med mindre tid, och en mer ingående för de som vill fördjupa sig. En informant påpekade också att man inte kan läsa hur mycket som helst, och att en audioguide istället kan vara längre.

Fallstudie *Antiksamlingen*

Av femton intervjuer är sex gjorda med kvinnor, fem med män samt tre med blandade par. Nio av grupperna var där med barn, vars ålder varierade från ca 3 till 12 år. Informanterna var alla danskar förutom fem, som alla kom från olika europeiska länder. Nio av informanterna hade uttalat högre utbildning, med fyra oklara och två utan. Åldersmässigt var majoriteten mellan 30-40 år, med även flera mellan 40-50. Enbart två informanter var mellan 20-30, och enbart en var över 50 år. Inga uppgav sig vara pensionärer eller studenter. Enbart fem av grupperna befann sig vid utgången på väg ut, och måste på så sätt ha gått igenom hela utställningen. Nio, dvs. alla som var där med barn, uppgav att de var där för att deras barn ville gå på utställningen, varav fyra eftersom barnen specifikt ville se mumier. Fyra var på Nationalmuseet uttalat som turister, varav två uppgav sig gått på just denna utställning av starkt intresse för antiken. Enbart en person uppgav sig vara där enbart för att se på *Antiksamlingen*, och hon var en klassisk arkeolog.

Intresse och förkunskaper om antiken¹⁷

Nästan alla besökare hade tidigare besökt en antikutställning, i Danmark eller utomlands. Flera hade besökt *Antiksamlingen* förut, ofta flera gånger. Majoriteten sade sig ha intresse för antiken, medan några hade ett mer allmänt historiskt eller kulturellt intresse. Fyra informanter sade sig aktivt sakna intresse för antiken. Fem gav exempel på konkret förkunskap om antiken, exempelvis genom seminarier eller litteratur, och i ett fall yrkesutövning, medan fyra aktivt sade sig sakna det. Resten var vaga och sade sig ofta ha med sig något om det från skolan. Flera personer som sade sig sakna förkunskaper uppgav ändå att de var intresserade av antiken och att de hade

---

¹⁷ Sammanfattning av svaren på frågorna: Har du varit på antikutställning förut? Har du intresse för antiken? Vad har du för förkunskap om antiken? Vad är du mest intresserad av med antiken, och vill se på utställningar om den?

besökt andra utställningar. Fem informanter var främst intresserade av Egypten och/eller mumier, fyra av Rom i någon form, och två av hur människornas liv gestaltade sig förr. Båda de sistnämnda var personer som saknade tidigare förkunskap och intresse om antiken. I övrigt kom blandade intressen fram: allt från mer specifika saker som Sidenvägen eller evolutionstanken till fina föremål och romerska inbördeskriget.

En informant hade besökt antikutställningar i flera länder samt läst romaner om perioderna. Hon sade sig främst vara intresserad av Egypten, Grekland och Rom, och ville gärna lära barnen om det. Hon uttryckte att fascinationen kom av hur imponerande saker dessa kulturer kunde göra i jämförelse med Danmark under samma tid, samt att det var spännande hur många antika föremål som var lika dagens. Av ett par sade sig kvinnan vara intresserad av "allt", och nämnde fina frisyrer, skulpturer och statyer. Mannen sade sig vara intresserad av evolutionen, eftersom den visar hur allting har utvecklats fram till idag. Ett informantpar hade inget särskilt intresse, men hade besökt några antikutställningar utomlands. De var främst intresserade av mumierna, och underförstod att det var eftersom deras barn ville se det. En informant hade besökt utställningen tidigare men hade inget särskilt intresse för antiken. Han sade sig vilja föreställa sig hur det var förr, och hur människornas vardag var. En annan informant uppgav exakt samma information. En person var på museet som turist, men var intresserad av Egypten, vilket fått honom att gå in på utställningen. Han var främst intresserad av Egypten och mumier eftersom han upplevde det som så mystiskt. En informant berättade att hon var klassisk arkeolog och var där av rent intresse. Hon var mest intresserad av information relaterad till Sidenvägen. En person var mycket intresserad, hade besökt andra antikutställningar och läst böcker om perioderna. Han var intresserad av Grekland, men allra främst om inbördeskriget i Rom. En informant var präst, och hade fått förkunskaper via utbildningen. Hon sade sig ha ett allmänt historiskt intresse och var en stambesökare på *Antiksamlingen*. Hon var mest intresserad av Egypten. En informant var tydlig med att hon enbart var där som sällskap till ett barn, och saknade både intresse och förkunskaper om antiken. En informant gick in på utställningen för att han ville veta mer om det romerska imperiet. Han var också främst intresserad av deras vardag och hantverkarnas liv. Han sade sig veta en del om det, men svarade senare att han hade väldigt grundläggande förkunskaper om antiken.

Många besökare gav intryck av att de främst var där för att visa barnen föremål, i synnerhet mumierna. Dessa besökare var i nästan alla fall ändå positiva till antiken, sade sig vara intresserade och svarade också ofta jakande men vagt om förkunskaper. Detta kan visa på hur de underkastar sig den legitima kulturen. De är kanske själva inte intresserade, vilket flera svar där informanten hellre vänder sig till barnet för att besvara frågorna, frågar dem vad som var mest minnesvärt eller berättar hur barnet reagerade på utställningen, kan indikera. De vet dock att de bör vara intresserade och därför tar de just skydd bakom barnet i svaren, och ger vaga men positiva svar för egen del.

Intryck av utställningen¹⁸

De flesta informanter hade fått ett positivt intryck av utställningen, med elva som aktivt använde återkommande ord som ”fint”, ”intressant”, och ”förklarande”. Tre informanter nämnde att den innehöll väldigt mycket föremål, medan två mer reflekterade över att utställningen hade föremålen främst i fokus. Två informanter nämnde specifikt det som positivt att utställningen var ljus, och jämförde den med andra utställningar. Två benämnde utställningen som ”komplett”, utan att specificera vad de menade med det.

Fyra personer benämnde arrangemanget av föremål som vackert eller fint, medan majoriteten inte uttryckte något om det. Två besökare gav svar på frågan som relaterade till det rent rumsliga och planlösningen. Fyra informanter uttryckte att mumierna varit det mest minnesvärda, medan tre aktivt svarade att inget varit särskilt minnesvärt. Många svarade inte på frågan. Några få gav mer unika svar, exempelvis glasmaterialet eller de målade porträtten.

En informant ansåg att utställningen var fin och spännande, och nämnde speciellt att hon uppskattade Disney-figurena för barn. Hon påpekade att den inte var så mörk och dyster som andra utställningar, och att det var bra för omväxlingens skull. Det mest minnesvärda för henne var mosaiken, statyerna och porträtten, särskilt de målade. En person nämnde att hon själv tyckte utställningen var spännande, men att barnen hade lite tråkigt. Det mest minnesvärda var mumierna och balsameringskonsten. Ett par tyckte utställningen var fin, och att den hade korrekt information. En informant jämförde utställningen med andra på museet, och tyckte att den hade många föremål och gav bra beskrivningar. Hon kunde inte riktigt svara på vad som var mest minnesvärt, eftersom allt var viktigt. En informant svarade att utställningen var lite väl fylld med många saker. Han nämnde att där många andra utställningar fokuserar på miljöer fokuserade denna på föremål. Han hade ingen åsikt om arrangemanget, men tyckte att mumierna och balsameringen var mest minnesvärda. En annan informant tyckte inte att han kunde uttala sig om utställningen, eftersom det skulle krävas dagar att ta in den. Han tyckte dock att den var svår att orientera sig i, och trodde att den gick i en cirkel, vilket han tyckte var konstigt. En person ansåg att utställningen var bra, men att det var mycket som den inte visade. Hon ansåg att den lade stor vikt vid det egyptiska och liten vid det romerska. Det mest minnesvärda för henne var glasmaterialet. En informant tyckte främst att utställningen var fylld, och att arrangemanget var tråkigt. En annan informant tyckte att utställningen innehöll många vackra saker, som var bra bevarade. Han nämnde speciellt de egyptiska sarkofagerna som fina, och uppskattade sidorummen. Han sade sig inte tycka något var särskilt minnesvärt, även om de andra svaren gjorde det motsägelsefullt. En informant tyckte att utställningen var komplett, väldigt intressant och välgjord.

---

¹⁸ Sammanställning av svaren på frågorna: Hur tycker du att denna utställning var i jämförelse med andra utställningar du har sett? Vad tycker du om arrangemanget av föremål i rummen? Vad tycker du är mest minnesvärt i den här utställningen?

Önskingar angående utställningen¹⁹

Informanterna gav skiftande och splittrade svar på dessa frågor, och det är svårt att se några tydliga tendenser i svaren. Relativt många informanter använde frågorna till att efterlysa något speciellt. Två av dessa ville ha mer information om vardagen och livet, och två andra ville ha mer information i allmänhet. Fyra informanter tyckte uttryckligen inte att det var för mycket av något i utställningen. Fyra visste inte eller sade sig inte kunna svara på frågan. Fyra svarade kort och genomgående positivt att allting var bra, att de inte hade några preferenser. Två uttryckte att det var mycket som var likadant, i form av keramik och skulptur, i utställningen, där en var osäker på om det var något positivt eller negativt.

En informant svarade att det var svårt att hitta i utställningen, och tyckte det var lite för mycket om Grekland. En annan svarade skämtsamt att det inte kunde bli för mycket information om Grekland. En informant svarade att det vore roligt om besökaren kunde leva sig in lite mer i vad det innebar att leva på den tiden. En person svarade att hon saknade mer text, men tyckte inte att det var för mycket av något. Ett informantpar tyckte att det antingen kunde ha varit mer om allting, eller att man hade satsat på färre saker. De ansåg att det var för lite information om varje tidsperiod. De ansåg också att det var för mycket statyer och liknande, och tyckte att det kunde varit mer av annat istället. En informant svarade att han gärna hade sett mer om människornas vardag. En informant som varit genomgående negativ hittills svarade i ett typiskt erkännande av den legitima kulturen (Bourdieu, 1984: 318): ”Men det är väl inte så att det är för mycket av något, folk vill ju gärna se det. Det är väl inte alla som är lika okulturella som jag är.” (Övers. J. Mason)

Bilden av människan²⁰

Fem informanter ansåg att utställningen skildrade bra hur människor levde under antiken, och fem ställde sig kritiska till det. De kritiska kom i de flesta fall med konkreta motiveringar, som att utställningen främst visade överklassen, eller främst bara visade skulpturer. Två informanter sade att det var svårt att föreställa sig hur människor levde förr efter att ha sett utställningen. Fyra personer sade att de inte kunde svara på frågan. Sex informanter sade uttalat att de tyckte det var viktigt att visa hur människor levde, och att de ville se just detta. På frågan ifall utställningen var mest konst- eller kulturhistorisk svarade tolv informanter att den var kulturhistorisk, varav två var tveksamma. Två ansåg att det var konsthistoria, i ett fall på oväntade grunder, dvs. att det inte var dansk kultur, och två tyckte att det var både och.

En informant svarade att utställningen skildrade människornas liv bra, och sade att det självklart var det som man ville veta. Hon svarade bestämt att utställningen var kulturhistorisk, men lade till: ”Det är självklart också konst. Det är det väl i allting. Glas från Ikea är en form av konst.” (Övers. J. Mason) Ett informantpar svarade att

---

¹⁹ Sammanställning av svaren på frågorna: Vad saknar du i den här utställningen? Vad tycker du det är (för) mycket av i den här utställningen?

²⁰ Sammanställning av svaren på frågorna: Hur tycker du utställningen skildrar de antika människornas liv? (Tycker du att det är en viktig del i den här utställningen?) Tycker du den här utställningen känns mest konsthistorisk eller kulturhistorisk?

det var svårt att föreställa sig människornas liv, men att utställningen visade hur skickliga människorna var, med fantasi och imponerande hantverk. De ansåg att utställningen var konsthistorisk. En informant sade att det främst var överklassen som skildrades, och att hon ville kunna se alla, och ha mer av det. Hon gav förslag på olika sätt att kunna visa mer av människornas liv: prova-på-hantverk, filmer och föredrag. Ett par svarade att det var lite för lite information om människornas liv, men sade att de var osäkra då de inte hade sett allt. De svarade att det var viktigt och intressant att se hur människor levde förr, så att man inte bara tror att de var barbarer. En informant svarade att utställningen kunde vara tydligare med vad som var vanliga människors liv och vad som var mer exceptionellt. Han tyckte också att den kunde visa fler olika delar av människors liv, och ha med mer om mystik och död. En svarade att hon inte kunde uttala sig om hur livet i allmänhet var skildrat, då hon enbart hade fokuserat på saker som hon var specialintresserad av i utställningen, dvs. allt relaterat till Kina, Pakistan etc. Ett par svarade att utställningen inte skildrade livet så mycket, utan mest bara visade en massa statyer. De ansåg att livet var en viktig del att visa. På frågan om det var kultur- eller konsthistoriskt svarade de: ”Jaaa... det är nästan mer... nånstans mittemellan faktiskt. Det är inte så mycket kultur mer än konst.” (Övers. J. Mason)

En informant svarade att utställningen var för liten för att kunna illustrera människornas liv. Han sade att han inte kunde föreställa sig något av det utifrån utställningen, men påpekade att det kanske inte var målet med den. Han svarade att utställningen var kulturhistoria men att det beror på besökaren, han själv hade inte läst något om konst så därför såg han allting ur ett kulturhistoriskt perspektiv. En informant svarade att utställningen visade bra hur människor levde, med ett bra urval av saker som har hittats i utgrävningar. En person sade sig inte kunna svara på hur utställningen skildrade människornas liv. Hon ansåg att utställningen var konsthistorisk, eftersom den inte hade något med hennes kultur, dvs. den danska, att göra. En annan ansåg att utställningen skildrade livet bra, eftersom han fick reda på många nya saker om romerskt liv.

Åsikter om texterna²¹

Majoriteten av besökarna gav genomgående positiv respons på texterna, med sju grupper som uttryckte det som bra, och med lagom mycket text. Tre informanter uttryckte sig negativt om dem. Vid fem tillfällen kom personer med förslaget att det kunde varit mer eller utförligare texter. Två informanter uttryckte det som att texterna var viktigast för barnen, och en vuxen framhöll sin egen lärandeaspekt. Tre svarade att texterna var lättförståeliga, medan en sa att de var på en hög nivå. Två informanter svarade enbart mycket kort och jakande om texterna. En informant svarade att hon inte hade läst texterna alls, ett belgiskt par hade så dåliga kunskaper i engelska att de inte kunde uttala sig om dem.

En informant svarade att det var lagom mycket text. Hon sade att de var på en lagom nivå, så att alla kunde läsa, även barnen som var med henne. Det viktigaste var enligt henne att man förstår texterna. En tyckte det var svårt att få en överblick över vilka

---

²¹ Sammanställning av svaren på frågorna: Vad tyckte du om texterna? Läste du dem? Var de informativa? Är de på en lagom nivå?

texter som hörde till vad, och att det gjorde att hon inte orkade läsa dem. Ett informantpar svarade att de ville ha fler texter eftersom de ibland saknade information om vad de tittade på. Men de ansåg att texterna som fanns var bra och lättförståeliga. De föreslog modern teknik med interaktiva informationskärmar. En person sade att han läste texterna när de behandlade ett intressant ämne, och skummade igenom resten. Han tyckte att det var lagom mycket text, och sade att ifall någon ville veta mer var det bara att fråga en guide. Ett informantpar svarade att texterna kunde vara djupare och mer omfattande. En person svarade att han inte hade några förväntningar på museitexter utan bara läser vad som står, och ibland blir överraskad och intresserad. Han ansåg sig därför inte kunna uttala sig om texterna. En informant svarade att texterna var bra och att de hade lärt honom mycket om människornas liv.

Analys

Det är tydligt att informanterna på båda museer ansåg att de mer spektakulära delarna var de mest minnesvärda. Lika många informanter på båda museerna uppgav mumierna som det mest minnesvärda, även om färre personer på Medelhavsmuseet uppgett att de var där för att se dessa. På Medelhavsmuseet nämnde också flera besökare Ajia Irini-montern, samt guldföremål och andra fina hantverksföremål som det mest minnesvärda. Där var även hantverksskickligheten hos antikens människor något som imponerade på besökarna. Det är värt att nämna att Ajia Irini-samlingen är mycket unik, och att *Antiksamlingen* inte riktigt har något motsvarande. Flera personer kunde eller ville inte svara på vad som varit mest minnesvärt, och enbart en person i hela studien nämnde ett specifikt föremål som minnesvärt.

På båda museerna var flera informanter positiva till utställningens estetiska utseende och arrangemang av föremål, däremot var det ett mer genomgående svar på Medelhavsmuseet, då fler på *Antiksamlingen* tenderade att inte vilja eller kunna besvara denna fråga. På båda museerna yttrade sig informanterna ofta främst positivt om lokalerna. Då besökare svarade återkom frekvent omdömen som "fint" och "vackert" på båda utställningarna, och "trevligt" på Medelhavsmuseet. På *Antiksamlingen* var också ett kortfattat "fint" och "intressant" det dominerande första intrycket av utställningen, hos elva informanter. Som Bourdieu skriver i *The Love of Art* måste en person som saknar de klassifikationssystem som krävs för att avkoda material utgå från sina egna erfarenheter och värderingar, samtidigt som de vill stödja den legitima kulturen (Bourdieu et al., 1990: 43, 47). Här anser vi att det yttrar sig genom att informanterna gav kortfattade, positiva och breda omdömen, ofta rent estetiska, utan att egentligen utveckla vad det innebar. Vad är det egentligen i utställningen som är "trevligt"? Vi tolkar också informanterna som berömmar de antika människornas hantverksskicklighet, ibland med ett tillagt "vad man kunde på den tiden" som ett uttryck för detta, då besökaren främst kan uttala sig om att något verkar avancerat att tillverka. Några besökare ger också uttryck för att sakerna är intressanta och viktiga just på grund av sin ålder. Bann skriver i 'Views of the past' att s.k. *age-value* på historiska objekt är något som blev viktigt på 1800-talet, och har enligt oss levt kvar sedan dess. Det utmärker sig från exempelvis *historical-value* eftersom även personer utan förkunskaper eller erfarenhet av den typen av material

kan se det inneboende värdet i det, genom just dess ålder. Detta återkommer också i Bourdieus museistudier, som ett sätt för besökaren att kunna ge ett objekt sin beundran utan att ha någon djupare förståelse för det (Bann 1988: 42, Bourdieu 1984: 48).

Vid några tillfällen såg vi exempel på vad man skulle kunna tolka som att personer inte vill kritisera utställningarna utan istället försöker vända en synpunkt till något positivt. Vid tre tillfällen, varav två var på Medelhavsmuseet, börjar en person med att låta lite kritisk inför materialutbudet men avbryter eller hindrar sig själv, och i ett fall vänder det till något positivt. Exempelvis: ”Heh, krukor från Kreta brukar man säga. (Skratt) Men, eh, det kan jag inte säga att det är för mycket av...”. Samt:

Alltså det är ju svårt, vad ska man ta bort. Det är något ställe där det ligger jag vet inte hur många keramikskålar, kan man säga. Det... de liknar varandra, så på det sättet kvittar det om det är tvåusen eller om det är femtio keramikskålar. /.../ Men kanske för att visa hur många de har varit, det är också viktigt att man visar det. (Paus) Så, det är, nej, jag tycker det är svårt att säga.

Övers. J. Mason

På *Antiksamlingen* sade sig en informant först känna till saker om det romerska imperiet, men vid frågan om huruvida det var något han saknade i utställningen sade han sig ha för lite kunskap om antiken för att kunna svara, och att hans kunskaper var extremt grundläggande. På Medelhavsmuseet svarade två informanter, båda pensionärer, uttalat att man måste vara insatt i antiken som akademiskt ämne för att kunna ha mer åsikter om utställningen. I stark kontrast till detta gav vid två tillfällen informanter i tjugoårsåldern, vilka båda saknade förkunskaper om antiken, långa, och mycket kritiska utläggningar om utställningarna och deras narrativ. Detta strider mot Bourdieus teorier om att besökare utan utbildning i ämnet alltid underkastar sig den legitima kulturen på museer, men visar enligt oss på en generationsskillnad, som kan bero på förändringar i utbildningssystemet sedan Bourdieus tid. Dagens fokus på kritiskt tänkande leder till en större tendens hos yngre att ifrågasätta auktoriteter och institutioner, i detta fall ett museum, även ifall man själv inte har detaljkunskaper inom området. Kanske är detta ett tecken på att dagens skolsystem redan från grunden idag ger eleverna större möjlighet att frigöra sig från legitim kultur, våga kritisera och skapa sin egen smak.

Informanternas uttalanden om texterna skiljer sig starkt mellan museerna. På *Antiksamlingen* yttrade sig informanterna innehållsmässigt, med en majoritet positiva. Ganska många önskade däremot fler eller utförligare texter, och några berömde texterna som lättförståeliga. På Medelhavsmuseet svarade en ganska stor andel väldigt kort och vagt jakande på alla textfrågorna, och i övrigt tolkade många informanter den första frågan rent formgivningsmässigt, och kommenterade texternas färg, placering och storlek. Få besökare kommenterade texternas innehåll, mer än att de var lagom långa. Detta kan bero på att texterna har blivit lidande då lokalen är kulturminnesmärkt och det har varit svårt att hitta plats och placering åt dem, vilket också Kristian Göransson tog upp i sin intervju. Som vi skrivit ovan verkar bara en besökare ha använt texthäftena i *Antikens Grekland och Rom*, vilket är beklämmande. Hon var också den enda som aktivt nämnde något om denna utställning.

Upplevelsen av utställningarna

Vi märkte ett genomgående intresse för antiken på båda museerna. Nästan alla besökare säger sig tillfrågade vara intresserade av antiken, och om inte, av allmän historia och kultur. Detta backas också upp av att de flesta kunde nämna en eller flera saker som de tyckte var minnesvärda i utställningarna, och säga något om dessa. Återkommande är också att besökare uppger sig vara intresserade av hur människor levde i antiken och deras vardag. Det är tydligt i intervjuerna att människan står i fokus för besökarens intresse, och är dess länk till det förflutna. Däremot är det sällan i våra intervjuer som besökare på frågan om vad som var mest minnesvärt nämner något vardagsföremål, även om de tidigare sagt sig vara intresserade av detta. Istället dominerar estetiskt tilltalande och spektakulära föremål i dessa svar, såsom guldföremål, Ajia Irini-montern, mumier och vackra skulpturer. Detta tror vi delvis beror på att den typen av föremål sticker ut från mängden och lockar fram en respons hos människor. Genomgående tycker vi att intervjuerna visar att besökarna har uppfattat utställningarna som intressanta, även om vissa har kritiska synpunkter på dem.

Som vi ser ovan är just mumierna något som upplevs som lockande, minnesvärt och spännande av många besökare, särskilt på *Antiksamlingen*. Detta har diskuterats av andra författare, exempelvis av Pearce och Radley, som förklarar människors fascination för denna typ av material genom att vi upplever utställningar kroppsligt. Då alla upplevelser utgår från kroppen, och vi genom den också definierar vad som är normalt lockas man av att studera det abnormala för att kunna uppskatta och definiera det normala hos sig själv. Pearce skriver att det är därför material såsom mumier, förkrympta huvuden och missbildade djur är så populära attraktioner på museer (Pearce 1995: 316; Radley 1991: 78-9).

Informanterna tog vid få tillfällen upp sin egen lärandeaspekt i utställningarna. Vid två tillfällen på *Antiksamlingen* nämnde besökare aktivt att de hade lärt sig något, i ena fallet som ett positivt omdöme att utställningen lärt henne mycket, i andra fallet hade besökaren gått in för att lära sig om romersk vardag och sade sig ha gjort detta. Däremot tog flera besökare både indirekt och direkt upp sitt intresse att lära sig något genom utställningen. Vid några tillfällen framhöll vuxna i sällskap med barn att de var där för att barnen skulle kunna lära sig något. På Medelhavsmuseet nämnde vid två tillfällen yngre informanter att de gick på museum för att lära sig något nytt, som de inte fått reda på i skolan. En berättade att den hade valt att besöka *Etruskerna i 3D* just eftersom historien i skolan inte tar upp dessa. Utifrån intervjuerna upplever vi inte det som att besökare i genomsnitt har lärande som ett uttalat mål när de kommer till utställningarna, däremot verkar det ofta finnas som ett undermedvetet eller underförstått mål. När besökare säger att de vill se hur människor levde i antiken innebär det att de faktiskt vill lära sig något om denna aspekt.

Det är omöjligt att för oss utifrån våra intervjuer kunna mäta vad besökarna faktiskt har lärt sig av sina museibesök, utan vi kan bara försöka uppfatta hur besökarna upplever ha lärt sig. Detta är också svårt, då det som sagt är något som få besökare över huvud taget tar upp, men intrycket blir ganska varierat från person till person. På *Antiksamlingen* är det exempelvis flera som efterlyser mer och djupare texter, vilket

borde innebära att de vill lära sig mer och fann ämnena intressanta. På Medelhavsmuseet var det några som tyckte utställningarna var komprimerade och ville ha mer fördjupning om olika perioder, vilket tyder på samma sak.

Besökarnas uppfattning om utställningarnas tillgänglighet är också svår att ta på. På *Antikutställningen* är det dock många som tar upp texternas lättförståelighet som en positiv aspekt, och det är ingen i intervjuerna som på något museum klagat på tillgängligheten. Det verkar inte som att besökarna uppfattar att de behöver ha förkunskaper för att förstå någon utställning, även de som säger sig sakna eller ha lite förkunskaper. De mer kritiska rösterna, exempelvis några yngre informanter på Medelhavsmuseet, tar istället upp vad de uppfattar som ointressant narrativ snarare än svårförståeligt. Att något upplevs som oinspirerande och oengagerande är dock också en typ av tillgänglighetsproblem.

Diskussion

Vardagen efterfrågas

Majoriteten av informanterna på båda museer tog själva upp att det vardagliga och hur människor levde som något intressant och viktigt. Uttryckligt tillfrågade var det ingen som inte tyckte det var en viktig aspekt. Majoriteten svarade också att de uppfattade utställningarna som kulturhistoriska, även om många var tveksamma eller osäkra. Flera tyckte också att det var för lite av dessa aspekter representerade på båda museerna, och önskade att det hade funnits mer av det. Detta trots att intendenterna på båda museer uttrycker att de har strävat efter att framhäva den mänskliga aspekten av tillvaron i antiken. Däremot verkar många besökare ha en stor tilltro till museerna som representanter för objektiv fakta, då flera besökare på Medelhavsmuseet uttryckte besvikelse av att mer vardagliga föremål saknades, men att de förstod att det måste bero på att det inte finns information om detta eller föremål att representera det med. Exempel som uttrycker detta:

Men det är [paus] det finns ju kanske mer föremål av det ena än av det andra. Det kan ju också bero på vad man har lyckats gräva fram och hitta. Det är intressant, det är det som styr också.

Samt:

Intervjuare: Hur tycker ni att den här utställningen skildrar människornas liv i antiken?

Informant: Det är ju mest guldföremål naturligtvis, men det är ju det som finns, man kan väl inte begära att det ska finnas träfat, det finns naturligtvis inte, det finns inte kvar.

Besökarna verkar alltså inte ha reflekterat över att utställningarna är resultatet av en process, där olika föremål väljs ut och presenteras med ett visst narrativ. I den sistnämnda intervjun verkar inte heller informanten ha gjort kopplingen med keramiken som bruksföremål i vardagen. Utställningarnas osynliga bakomliggande processer är något som har diskuterats oerhört mycket inom museologin, se exempelvis Hooper-Greenhill (2000). Det har länge varit vedertaget inom museologin som vetenskaplig disciplin att utställningar är subjektiva resultat av en urvals- och tolkningsprocess av de inblandade, redan från materialinsamling, ända fram till utställningsinvigning, och att det är problematiskt när besökare uppfattar utställningarna som objektiva fakta (Bohman & Lindvall, 1997: 82-3; Silvén-Garnert, 1997: 35).

Bodil Bundgaard-Rasmussen berättade i sin intervju att de försökt sätta det mänskliga i fokus i *Antiksamlingen* genom att beskriva föremålens relation till människan. Och som det nämnts ovan har *Antiksamlingen* ett starkt föremålsfokus, snarare än ett

övergripande historiskt sådant. Frågan är dock ifall fokus på föremål och deras funktion samtidigt är ett fokus på människan och dess liv. I vår analys av utställningen upplever vi inte det så, eftersom samhällskontexten ofta saknas. Då en tredjedel av informanterna på *Antiksamlingen* svarade kritiskt, och en tredjedel positivt, på frågan om hur utställningen skildrade de antika människornas liv, betyder det att besökarnas intryck av detta går isär.

Om man ser till Bourdieus teori är det inte förvånande att så många besökare är intresserade av att just se vardagsföremål och hantverk från antiken, istället för skulptur och konstverk. Hans studier visade att arbetarklassbesökare föredrog utställningar med möbler, keramik och kulturhistoriska objekt framför konstutställningar, eftersom det var enklare att se vad dessa använts till och de hade tydliga referenspunkter till detta material (Bourdieu et al., 1990: 56, 92). Även om våra informanter oftast verkade vara långt ifrån arbetarklassen som Bourdieu intervjuade finns likheten i att många av dem saknade mer konkreta förkunskaper om antiken, och konsthistoria. Vi tror inte heller att kunskap om antiken och konst är så spridd bland modern publik idag, som förkunskaperna om konst var bland överklassen på konstmuseerna som Bourdieu undersökte. Förändringarna under de senaste decennierna i vad en person förväntas kunna inom kulturvetenskap kan ha lett till att fler besökare genomgående vill se mer konkreta vardagliga föremål, som de enklare kan relatera till, än exempelvis skulpturer.

Besökare

Utställningarna på de båda museerna hade märkbart olika publik, i alla fall vid tidpunkterna för våra intervjuer. Medan Medelhavsmuseet främst hade pensionärer och studenter, och enbart en besökare var där i egenskap av förälder, hade *Antiksamlingen* nästan bara besökare mellan 30-50 år, där över hälften var där med barn. Många uppgav att de besökte Medelhavsmuseet för den tillfälliga utställningen, medan alla besökare med barn på *Antiksamlingen* uppgav att de var där på barnens initiativ. Där fanns också flera besökare som uppgav sig vara där i egenskap av turister. Likheter fanns dock i att majoriteten på båda museerna hade besökt andra antikutställningar förut, och uppgav sig ha intresse för antiken, eller i annat fall ett allmänt historiskt sådant. Båda museerna hade också en överväldigande majoritet högskoleutbildade besökare. En viss skillnad fanns i att fyra besökare på *Antiksamlingen* aktivt sade sig sakna historiskt intresse. Delar av dessa skillnader beror säkerligen på att det rör sig om två olika typer av museer: en besökare på Nationalmuseet i Köpenhamn behöver inte vara intresserad av antiken, medan en besökare på Medelhavsmuseet rent generellt tenderar att ha någon slags intresse för perioden för att komma till museet från första början. Medelhavsmuseet verkade till större del ha besökare från vad Bourdieu kallade den intellektuella överklassen, till skillnad från den ekonomiska, med många som uppgav sig vara utbildade inom kulturområden.

Att det var sportlov i Danmark under dagarna som vi besökte Nationalmuseet påverkade säkerligen också besökarsammansättningen, med fler barnfamiljer än

vanligt. Bodil Bundgaard-Rasmussen sade också i sin intervju att det var fler barn än det brukade vara på museet under sportlovsperioden. Detta kan förklara den stora mängden besökare som uppgav att de var på *Antiksamlingen* eftersom att deras barn ville se på mumier. I övrigt är den åldersmässiga skillnaden på besökarna på de olika utställningarna intressant, med tanke på intendenternas också väldigt olika syn på sina målgrupper. Medan Kristian Göransson sade att han ville ha fler yngre besökare sade Bodil Bundgaard-Rasmussen att hon tyckte det var mindre viktigt, och att det är mycket svårt att få denna grupp att komma till utställningar. Samtidigt var ett större antal besökare (sju personer, fördelade på fem sällskap) på Medelhavsmuseet personer i tjugooårsåldern, medan det bara var en i denna ålder på *Antiksamlingen*, vilket kan tyda på att målsättningen ovanifrån konkret påverkar besökarsammansättningen. Däremot vill båda intendenterna ha en mer demografiskt spridd besökargrupp, med exempelvis invandrade personer. Vid våra undersökningstillfällen fick vi inte intrycket av att någon av besökarna var något annat än infödd, förutom fyra turistsällskap på *Antiksamlingen*, vilket tyder på att denna målsättning verkar fungera sämre på båda museerna. Däremot måste man ju ta i beaktande att vår studie enbart utfördes på plats under två dagar, och inte samlade in kvantitativa demografiska data.

Materiellt fokus i utställningar och hos publik

Alla utställningarna saknar ett metaperspektiv som behandlar hur eftervärlden har sett på antiken genom historien, och vad idéerna om antiken har betytt för Europas kulturhistoriska utveckling. Detta hade kunnat visa antikens enorma betydelse ända fram till idag för besökaren, och hade varit ett bra sätt att visa varför utställningarna behövs och bör bli besökta av moderna människor. Som det ser ut nu saknas koppling till den moderna världen i utställningarna, vilket ger ett sken av att det inte har med varandra att göra. Föremålens moderna historia, dvs. hur de kom till Sverige respektive Danmark, tas knappt upp i *Antiksamlingen*, men Bundgaard-Rasmussen uttryckte att ifall hon hade gjort utställningen idag hade hon valt att ta med detta perspektiv. På Medelhavsmuseet finns en permanent mindre utställning om Cypernextpeditionen, vilken förde dit många av föremålen, och det är starkt fokus på de arkeologiska utgrävningarna av detta material. Dock saknar informationen om det grekiska och romerska materialet denna aspekt.

En tendens vi också lade märke till är att alla utställningarna till stor del saknar information om historiska källor och skrifter. Visserligen har *Antiksamlingen* i en text ett citat från *Symposion* av Platon, men det saknar till stor del kontext och är nästan det enda. Med tanke på hur mycket historiska källor som finns bevarade från dessa perioder, och vilken stor betydelse dessa har haft för den senare europeiska idéhistorien liksom för antikens historia som akademiskt ämne, finner vi detta anmärkningsvärt. Det saknas både metatexter om det samt referenser till det i utställningarna, trots att det finns ett rikt urval att använda. Vissa texter innehåller fakta som vi, som har läst mycket antikvetenskap, förstår måste vara tolkade ur antika källor, men detta är aldrig synligt för en besökare med mindre förkunskaper. Detta gör att det blir osynligt för många besökare hur man idag kan känna till en del

information samt ger en väldigt materiell bild av äldre kulturer, vilket är tydligt i vissa intervjuer, exempelvis:

Intervjuare: Ja, precis. Men det är något viktigt-, Tycker ni det är något viktigt i utställningar att se hur gemene man levde och-?

Informant 1: /.../ För det är så stor del av det hela, egentligen.

Informant 2: det som finns kvar är ju oftast... överklassen som har kostat på sig gravar och sparar en massa grejer och grävt ner dem.

Informant 1: Det andra har hamnat någon annanstans.

Ett tydligt resultat i vår studie är att vi upptäckte vilken tonvikt utställningarna, och även besökarna, lägger på den materiella sidan av kulturen. Som sagt har inte utställningarna så mycket ett estetiskt och konsthistoriskt fokus, även om det också finns tendenser till detta, som ett materiellt och objektfixerat. Detta var något som vi inte hade reflekterat över tidigare, och som vi upptäckte genom vår studie. Nästa steg är att fundera över varför antikställningarna utmärker sig på detta sätt. Detta kan ha historiska skäl, då antika skulpturgallerier och liknande förr också var starkt materialfokuserade, på den tiden med tonvikt på det estetiska. Numera ligger tonvikten på hantverk och andra föremål, men själva det materiella verkar fortfarande omedvetet framställas som det viktiga. Bristen på referenser till antika texter kan också bero på att antikens litteratur traditionellt har tillhört en annan akademisk disciplin, och främst studerats av latinister, teologer och litteraturvetare. Vi upplever, som nämnts ovan, att det rikliga antika textmaterialet ännu inte riktigt utnyttjas i antikutställningar, trots att det borde kunna användas för att komplettera det fysiska materialet med immateriella idéer och tankar. Säljö, professor i pedagogisk psykologi, tar i sin bok *Lärande i praktiken* upp hur artefakter har mänskliga kunskaper, begrepp och konventioner inbyggda i sig. Enligt honom är det inte möjligt att förstå hur människan fungerar och utvecklar sociala praktiker utan att se på våra medierande redskap. Det är inte heller möjligt att se tankarna bakom sociala praktiker genom att bara studera ett föremål, eller genom bara studera "det mänskliga" utan föremålen som har använts i sammanhanget (Säljö, 2000: 80-1). Därför anser vi att alltför stark materialfokusering är ett problem i utställningar, då inte immateriella tankar görs synliga eller objekt sätts i ett större sammanhang, där man effektivare kan använda dem för att berätta om människor och deras samhälle.

När vi började vår studie funderade vi mycket på kopplingen mellan kultur och konst, och hur antikens koppling till klassisk västerländsk konst påverkade antikutställningarna. Däremot märkte vi tidigt att både intendenten och besökare till största delen var eniga om att utställningarna var, och borde vara, kulturhistoriska och mycket mer än bara det estetiska. Bundgaard-Rasmussen och Göransson's åsikter är långt ifrån tidigare seklers estetiska syn på antiken, och har ett arkeologiskt perspektiv där man vill berätta om människan. Besökarnas synsätt märks exempelvis i hur många besökare som sade sig vara intresserade av vardagen i antiken och av hur människor levde. Majoriteten på båda museerna ansåg, som sagt, också att utställningarna var kulturhistoriska. I något fall syntes rent av motstånd mot det typiskt estetiska, exempelvis:

Intervjuare: Mm. Är det något ni tycker det är väldigt mycket av?

Informant: Det är massa statyer- eller såna här, det kanske kunde ha varit annat också. /.../

Intervjuare: Hur tycker ni att den här utställningen skildrar de antika människornas liv? Alltså hur man levde under den tiden?

Informant: Inte så mycket, faktiskt, tycker jag. Det är för att det är mycket statyer och inte så himla mycket annat.

Några gånger återkommer också, på båda museer, åsikten att det finns mycket likadant material i utställningarna, särskilt keramik.

Däremot finns rester av den klassiska synen på antiken kvar, exempelvis i vissa besökares attityder och uttalanden. Några anser att utställningarna är konsthistoriska, och att de ser på verken med en rent estetisk blick. Ett exempel är:

”Nej, Neej, historia är det ju inte, så det, jag går ju inte och tittar på, i varje rum och tänker ”det är Nero och han levde så och så”. Nej, jag avnjuter det nog mera som konst, konst, faktiskt eller estetiskt...”

En annan person svarade att Cypernutställningen är kulturhistorisk, men på frågan efteråt vad hon tyckte om texterna sade hon motsägelsefullt: ”De var ju... ganska utförliga och förståeliga, man måste ju inte ha läst konsthistoria till exempel, för att förstå.”

Intendenterna nämner också att de tror att vissa besökare säkert är där för att se på estetiskt tilltalande saker. Ofta benämner besökare också estetiskt tilltalande verk som det mest minnesvärda. Det kan dock främst visa på att människor kommer ihåg sådant som de uppfattar som vackert, även om de inte har haft som målsättning att fångas av det estetiska när de kom till utställningen. Även besökare med ett kulturhistoriskt perspektiv och intresse uppskattar ofta det estetiska, som skulpturer och porträtt. Detta är ingenting negativt, och kan tillsammans med det kulturhistoriska intresset ses som det bästa av båda världar.

Detta anknyter också till båda intendenternas uttalade målsättningar: att ge besökarna längre historiska perspektiv på händelser och fenomen i nutiden. Frågan vi måste ställa oss, och som kan vara svår att besvara här, är ifall utställningarna lyckas med detta. Vi tror att bristen på idéhistorisk bakgrund, både från antik tid och senare tids användning av densamma, försvårar denna målsättning. Nu saknas metahistoriskt perspektiv, och antiken sätts inte i relation till senare tider eller dagens samhälle. Som utställningarna är gjorda idag ligger det historiska perspektivet främst på det rent materiella, då det främst är möjligt för besökarna att se föremål från antiken och jämföra dem med liknande objekt idag. Besökarna får en bild av människornas levnadsstandard och materiella omgivning. Detta är visserligen en bra början på ett historiskt perspektiv, där förhoppningsvis en känsla av samhörighet väcks inför de antika människorna, men vi anser att stora och viktiga aspekter saknas. Flera besökare ger också uttryck för ett intresse och nyfikenhet över likheter och skillnader mellan dagens och antikens människor. Exempelvis:

Intervjuare: Vad är du mest intresserad av med antiken, och vill se på en sån här utställning?

Informant: /.../Och vad de kunde, i förhållande till vad vi kan idag. Några av de sakerna de har gjort är fullständigt samma som vi har idag, redskap och små instrument. Leksaker, allt möjligt.

(Översättning J. Mason)

Samt:

Intervjuare: Vad är du mest intresserad av med antiken? Och kanske vill se på det här museet eller? På utställningar om antiken?

Informant: Ja, men det är att väldigt mycket är likt nutiden också, hela successionen på allting som samband, och lite lika tänkande, trots allt.

Intervjuare: Ja, ja visst, ja visst.

Informant: Över 2 årtusenden...

Som Radley skriver i sin artikel 'Boredom, fascination and mortality' har kulturella artefakter inneboende potential att knyta samman liv i det förflutna med människor idag, och öka deras intresse för människor i dåtiden. Vi tänkte härmed avsluta med ett citat ur denna artikel:

Collected artefacts are significant not only because curators say they are, or because they are in museums, but because they have done what we might call 'cultural work' for the person concerned. The object's significance lies in it symbolizing a time together of cultural and personal pasts in a particular moment during a visit.

Radley, 1991, s. 80

Källförteckning

Ahrne, G. & Svensson, P. (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. 1. uppl. Malmö: Liber.

Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2008). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. 2., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur.

Balch, D. L. & Osiek, C. (red.) (2003). *Early Christian families in context: an interdisciplinary dialogue*. Grand Rapids, Mich.: W.B. Eerdmans Pub. Co.

Santillo-Fritzell, B. (2010), Den vita retoriken, i *Vita lögner*, Brinkmann, V. & Beijer, G. (Red). Malmö: Arena.

Bohman, S. & Lindvall, K. 'Museerna i samhället och samhället i museerna: En positionsangivelse', Bohman, S. & Palmqvist, L. (red.) (1997). *Museer och kulturarv: en museivetenskaplig antologi*. Stockholm: Carlsson.

Silvén-Garnert, E., 'Samtidforskning som ett förhållningssätt', Bohman, S. & Palmqvist, L. (red.) (1997). *Museer och kulturarv: en museivetenskaplig antologi*. Stockholm: Carlsson.

Bryman, A. (1997). *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Bourdieu, P. (1984). *Distinction: a social critique of the judgement of taste*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press ; translated by Nice, R.
Sandström, S. (red.) (1970). *Konstsociologi: konstsociologiska texter*. Lund: Gleerup.

Bourdieu, P., Darbel, A. & Schnapper, D. (1990). *The love of art: European art museums and their public*. Stanford, Calif: Stanford University Press. ; translated by Beattie, C. and Merriman, N.

Bundgaard-Rasmussen, B. Intervju, 2012-02-23. Nationalmuseum, Köpenhamn.

Dixon, S. (2001). *Reading Roman women*. London: Duckworth.

Bann, S. (1988), 'Views of the past' – reflections on the treatment of historical objects and museums of history (1750-1850) i *Picturing power: visual depiction and social relations*, Fyfe, G. & Law, J. (Red). London: Routledge.

- Göransson, K. Intervju, 2012-03-07. Medelhavsmuseet, Stockholm.
- Helander, F. Intervju, 2012-03-07. Medelhavsmuseet, Stockholm.
- Hillbom, N. & Rystedt, E. (2009). *Antikens kultur och samhällsliv i Lund: hundra år av pedagogik och forskning 1909-2009*. Lund: Humaniora och teologi.
- Hooper-Greenhill, E. (2000). *Museums and the interpretation of visual culture*. London: Routledge.
- Hooper-Greenhill, E. (2007). *Museums and education: purpose, pedagogy, performance*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Hooper-Greenhill E. A New Communication model for Museums, i *Museum languages: objects and texts* Kavanagh, G. (red.) (1991). Leicester: Leicester Univ. Press.
- Ingemark, D. & Gerding, H. (2000). *Liv och död i antikens Rom*. Lund: Historiska media.
- Radley, A. Boredom, Fascination and Mortality: Reflections upon the Experience of Museum Visiting, i *Museum languages: objects and texts* Kavanagh, G. (red.) (1991). Leicester: Leicester Univ. Press.
- Knell, S. J. (red.) (1994). *A bibliography of museum studies*. 11. ed Aldershot: Scolar.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Palme, M. (2008). Det kulturella kapitalet: studier av symboliska tillgångar i det svenska utbildningssystemet 1988-2008. Diss. Uppsala: Uppsala universitet, 2008
Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-9411>.
- Pearce, S. M. (1993[1992]). *Museums, objects, and collections: a cultural study*, Washington, D.C.: Smithsonian Institution Press.
- Pearce, S. M. (1995). *On collecting: an investigation into collecting in the European tradition*. London: Routledge.
- Potts, A. (1994). *Flesh and the ideal: Winckelmann and the origins of art history*. New Haven: Yale Univ. Press.
- Prior, N. (2002). *Museums and modernity: art galleries and the making of modern culture*, Oxford: Berg.

Rasmussen, P. (2010). *Skräddaren, sömmerskan och modet – arbetsmetoder och arbetsdelning i tillverkningen av kvinnlig dräkt 1770–1830*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.

Skinner, M. B. (2005). *Sexuality in Greek and Roman culture*. Malden, MA: Blackwell.

Smeds, K. (2007). Vad är museologi?, *Rig*. 2007:2, s. [65]-81.

Svanberg, F. (2009). *Museer och samlande*. Stockholm: Statens historiska museum.

Säljö, R. (2010). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. 2. uppl. Stockholm: Norstedts.

Sörlin, S. (2004). *Europas idéhistoria. 1492-1918, Världens ordning*. Stockholm: Natur och kultur.

Sveriges Radio (2010). *Historien kan stympas i undervisning*. Stockholm. Tillgänglig på Internet:
<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=3446952>.

Østby, E., Klassisk arkeologi: Gjenstander og monumenter, i *Ad fontes: antikkvitenskap, kildebehandling og metode*, Iddeng, Jon W. (red.) (2007), 2 utg., Oslo: Unipub forlag – Oslo Academic Press.

Appendix

Frågor till informant som varit involverat i skapandet av antikutställningen:

Kan du berätta lite om dig själv?

(Ålder, hur länge du arbetat med detta, utbildning)

Kan du berätta lite om utställningen/samlingen?

Hur kom det sig att ni gjorde utställningen?

Vilken expertis har ni som varit inblandade?

Vilken/vilka målgrupper är den riktad till? Varför dessa?

Vilka målgrupper upplever du främst kommer?

(Om specifik grupp) Varför tror du just dessa kommer mycket?

Varför inte andra?

Vilken typ av visningar gör ni med den här utställningen?

(olika typer av guidningar; barn, skola?)

Hur har den allmänna responsen på utställningen blivit?

Har ni hört speciella synpunkter och kommentarer från besökarna?

Gör ni någon uppföljning/besöksenkät/utvärdering av den utställningen?

(Om inte) varför inte?

Är den välbesökt?

Varför tror du det är så?

Hur tror ni att man kan öka besökarantal?

Vilket eller vilka teman finns i utställningen?

Vad tycker du är viktigt att förmedla om antiken?

Vad tror du besökarna vill ha ut av utställningen?

Hur avspeglas det dåtida samhället i denna utställning?

Hur använder ni er av modern forskning inom antiken/museologi? (Till Nationalmuseet: Hur inkorporerar ni er antikforskning, som vi sett på er hemsida, i er aktuella utställning?)

Vad är era planer för framtiden?

Hur länge kommer ni ha kvar utställningen?

Kommer den att uppdateras efter hand?

Har ni använt några speciella pedagogiska grepp?

Vilka pedagogiska grepp tycker ni är särskilt lämpade för antikutställningar? Finns det några speciella?

Tror du att ni hade formgivit utställningen på ett annorlunda sätt om det hade handlat om en annan tidsperiod, t ex medeltid?

(Om ja, varför? Om nej, utveckla)

Frågor till informant som är besökare på utställningen/museet:

Varför gick du in på antikutställningen/museet?

Har du varit på antikutställning förut?

Har du intresse för antiken?

Vad har du för förkunskap om antiken?

Vad tyckte du om utställningen?

Hur tycker du att denna utställning var i jämförelse med andra utställningar du har sett (idag)?

Ge gärna exempel.

Hur länge var du inne på utställningen?

Använde du något hjälpmedel? Hur tyckte du att det fungerade?

(broschyr, audioguide etc.)

Vad är du mest intresserad av med antiken, och vill se på utställningar om den?

Hur tycker du att det (ovan) är representerat i den här utställningen?

Vad saknar du?

Vad tycker du det är (för) mycket av?

Vad tycker du om arrangemanget av föremål i rummen?

Hur tycker du utställningen skildrar de antika människornas liv?

Känner du att du kan relatera till dem när du besöker utställningen?

Tycker du den här utställningen känns mest konsthistorisk eller kulturhistorisk?

Förtydligande; Känns det som om du tittar på konst?

Vad tyckte du om texterna?
Läste du dem?
Var de informativa?
Är de på en lagom nivå?

Hur gammal är du?
Vilken sysselsättning har du?
Vad har du för utbildning?